

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2008

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2008

SISUKORD

Peadirektori eessõna	04
KOOSTÖÖ JA SUHTEKORRALDUS	06
VASTULUURE	08
HERMAN SIMMI REETMISSKEEMI PALJASTAMINE	12
Reetmine	12
Reetur	13
Reeturi tööandjad	15
Karistus	17
Õppetunnid	19
RIIGISALADUSE KAITSE	22
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	24
“Kaasmaalased” Venemaa välispoliitika tööriistana	24
Venemaalt toetatud äärmuslased	26
Vasak- ja paremäärmuslus	29
Rootsi paremäärmuslased Eestis	30
VENEMAA MÕJUD EESTI MAJANDUSJULGEOLEKULE	32
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE	34
Välisriikide islamiorganisatsioonid Eestis	35
Arengud Eesti moslemite kogukonnas	36
Terrorismi rahastamine	36
Strateegiliste või kahese kasutusega kaupade salakaubanduse tõkestamine	37
Lõhkematerjali ebaseaduslikust käibest kõrvaldamine	38
Plahvatuste avastamine	41
Riigivisiitide, kaitsealuste isikute ja suurürituste julgeoleku tagamine	43
Tulirelvade salakaubaveoga seotud kuritegude kohtulahenditest 2008. aastal	44
KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS	48
Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris	48
Korruptsioon riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel	49
Korruptsioon kohalikes omavalitsustes	50
60 AASTAT MÄRTSIKÜÜDITAMISEST	51
Nõukogude okupatsioonivõimude suuroperatsioon “Priboi” (25.–29.03.1949)	51
Kaitsepolitseis aastail 1995–2008 menetletud küüditajate kriminaalajad	53

Raivo Aeg, Kaitsepolitsei peadirektor

Hea lugeja!

Mul on au tervitada Teid ning esitleda lugemiseks meie järjekordset aastaraamatut, mis annab ülevaate Kaitsepolitsei ameti tegemistest 2008. aastal.

2008. aastal möödus 15 aastat kaitsepolitsei taasloomisest iseseisva ametkonnana. Peale selle tähtpäeva toimus möödunud aastal teenistuse seisukohalt olulisi muudatusi kaitsepolitsei juhtkonnas: tähtaja lõppedes lahkus Aldis Alus ning pensionile suundus ka tema asetäitja Fatislav Keivsar, kes oli töötanud kaitsepolitseis selle taasloomisest alates. Ilma endiste juhtide ja algusaegade veteranide tugeva panusega ei oleks meie amet kindlasti see, mis ta praegu on: demokraatlikule õigus-

riigile kohaselt riiklikku julgeolekut ja avalikku korda tagav, kogemuste ja traditsioonidega, tugev ning professionaalne eriteenistus, millel on täita oluline roll julgeoleku tagamisel nii Eestis, Euroopa Liidus kui ka NATO-s.

Kaitsepolitsei põhiülesanded on aastate jooksul jäänud samaks: Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra ja territoriaalse terviklikkuse tagamine, riigi vastu suunatud luuretegevuse ennetamine ja tõkestamine, riigisaladuse kaitse, terrorismivastane võitlus, kõrgemate riigi- ja kohalike omavalitsuste ametnike võimalike korruptiivsete tegude paljastamine, Teise maailmasõja ajal ja järel Eesti territooriumil toime pandud

sõja- ja inimsusvastaste kuritegude tuvastamine, seaduses sätestatud juhtudel kuritegude kohtueelne uurimine ja väärtegude kohtuväline menetlemine.

Eesti julgeolekupoliitika aluseks on Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenev ülesanne tagada kõigi sisemiste ja välispoliitiliste vahenditega demokraatliku Eesti riigi püsimine. Just selle nimel me oma igapäevast tööd teeme.

Euroopa Liidu ning NATO liikmesriigi julgeolekuasutusena lasub meil suur vastutus ennetada ja tõkestada (lisaks Eesti Vabariigi vastu suunatud rünnakutele) ka meie partnerite huvide vastaseid rünnakuid. Eelneva 15 aasta

jooksul omandatud töökogemused ja teotahe lubavad nende ülesannete täitmisel optimismiga tulevikku vaadata. Ameti professionaalsuse heaks näiteks oli 2008. aastal paljastatud ja ilmselt maailma luureajalukku minev Herman Simmi spioonijuhtum. Riigireeturi avastamine ning kohtu ette saatmine on mis tahes riigi eriteenistuste jaoks ülimalt keeruline ülesanne. Seda eriti veel tänapäeva tehnikaajastul väikeseks muutunud maailmas, kus on kerge oma jälgi peita ja konspireerida. Juhtum on parimaks tõendiks meie vastuluurajate kvaliteedist, mida ei ole jätnud märkimata ka partnerteenistused.

H. Simmi juhtum tõi ilmekalt välja riigisaladuste kaitse olulisuse. Rahvusvaheliste organisatsioonidega liitumisel on riigisaladuste maht ning saladustega kokku puutuvate isikute ring märgatavalt kasvanud. Peame eriti oluliseks kõigi riigiasutuste ühiseid jõupingutusi riigisaladuste kaitsel ning oleme valmis jagama oma teadmisi selles valdkonnas. Seda ka eraettevõtjale, kes sageli ei teadvusta tööstusspionaažist tulenevaid ohte. 2008. aastal jõustunud kaitseväe korralduse seadusega suureneb 2009. aastast kaitsepolitsei töövaldkond riigisaladuste kaitsel märgatavalt: meie õlule jääb ka julgeolekukontroll kaitseväes.

Põhiseadusliku korra kaitsmisel oli ja on ametiprioriteediks venerahvusäärmostlastest ning siinsete rahvuste vaheliste pingete õhutamisele suunatud Venemaalt lähtuvast mõjutustegevusest tulenevate ohtude tõrjumine.

Korruptsioonivastases võitluses pälvisid enim avalikkuse tähelepanu mitme suurema kohaliku omavalitsuse kõrgemate ametnike suhtes alustatud kriminaalasjad. Kahjuks on võitlus korruptsiooniga toonud kaasa ka mitmete poliitikute süüdistused õiguskaitseorganite poliitilises kallutatuses ja kellegi tellimuste täitmisel. Kinnitan veel kord: kaitsepolitsei ja teised õiguskaitseorganid täidavad neile seadustega pandud ülesandeid rangelt seadusi

järgides. Ükski seadus ei ole kehtestanud erakondade või nende liikmete suhtes menetletavate kriminaalasjade osas mingisuguseid kvoote ega norme või sätestanud muid erisusi. Selliste alusetute süüdistuste loopimise eesmärk on ilmselgelt suunatud erakondade liikmete suhtes kriminaalasjade menetlemise keelustamisele – ehk siis sisuliselt võrdse kohtlemise printsiibi ja õigusriigi vastu. Oleme seisukohal, et korruptsioon on riigi julgeolekule pikas perspektiivis hävitavalt mõjuv vähkkasvaja, mille tõrjumises ei saa teha mõõndusi.

Parim oleks see, kui iga Eesti kodanik mõistaks, et nii riigi kui ka üksikisiku julgeolekut saab luua ja tagada ühiselt.

Kuigi Eestis on terrorismioht jätkuvalt väike ning me oleme üks vähem ohustatud piirkondi Euroopa Liidus, ei saa ega tohi kõikvõimalikest äärmusliikumistest lähtuvatele ohtudele vähem tähelepanu pöörata. Eesti ei ole siiski muust maailmast eraldatud ja eriteenistusena peame olema kursis meie ümber toimuvaga, hindama võimalikke riske ja ohte ning neid vajaduse korral ära hoidma. Terrorismivastased ennetusmeetmed ja valmisolek ohuolukorras tegutsemiseks oli ja on kaitsepolitsei prioriteetne töövaldkond.

Lõhkeseadeldiste, -ainete ja -materjalide ebaseaduslikust käitlemisest tulenevate ohtude vähendamiseks tehtud töö kohta on heameel tõdeda, et 2008. aastal ei toimunud Eestis mitte ühtki surmaga lõppenud plahvatust. Kahtlemata oli selle saavutamisel oma oluline roll koostöös Päästeameti ja Riigiprokuratuuriga esmakordselt läbiviidud kampaanial “Teata lõhkematerjalist”, millega anti kõigile inimestele võimalus karistust kartmata ära anda nende käsutuses olevad lõhkematerjalid. Samalaadset kampaaniat on kavas korraldada ka 2009. aastal.

2008. aasta läheb ajalukku ilmselt kui aasta, mil leidsid aset mitu olulist ja eelkõige just tulevikku mõjutavat sünd-

must, millest vahest olulisim on ülemaailmse majanduskriisi algus. Kriisi tagajärgede täielikku ulatust maailmas ja Eesti riigis ei oska mitte keegi täpselt ette näha. Ajalooline kogemus on aga näidanud, et rasked majanduslikud olud muudavad sisejulgeoleku olukorra üldjuhul keerulisemaks. See paneb kaitsepolitseile veelgi suurema vastutuse. Kindlasti pole julgeolek asi, mida saaks luua lühikese aja jooksul ning lõplikult. Tegemist on kompleksse probleemistikuga, mille edukas lahendamine eeldab kõikide riigiasutuste vahelist koostööd ja Eesti kodanike igakülgset toetust. Parim oleks see, kui

iga Eesti kodanik mõistaks, et nii riigi kui ka üksikisiku julgeolekut saab luua ja tagada ühiselt. Turvalisuse ja julgeoleku olemasolu sageli ei märgatagi või peetakse seda iseenesest mõistetavaks. Selle saavutamiseks tehtud pidev ja mahukas töö jääb tavakodanikule enamasti kas märkamata või on peidetud riigisaladuse loori taha. Küll aga ei jää kindlasti märkamata riigi julgeoleku puudumine ja sellega kaasnev elukeskkonna halvenemine.

Lõpetuseks tahaksin kaitsepolitsei nimel tänada kõiki meie koostööpartnereid Eestis ja välismaal, kõiki seadusekuulekaid ja rahumeelseid Eesti inimesi. Soovin kõigile tarkust ja rahu-likku meelt lähiaastatel meie ees seisvate keeruliste probleemidega hakkama saamiseks.

Huvitavat lugemist ja meeldivat koostööd soovides

Raivo Aeg

Kaitsepolitsei peadirektor

Aastapäevaaktus Maardu mõisas 18. juunil 2008.

KOOSTÖÖ JA SUHTEKORRALDUS

2008. aasta oli kollektiivile juubeli-hõnguline: 18. juunil möödus 15 aastat kaitsepolitsei taasloomisest iseseisva ametkonnana. Pidulik päevakohane koosviibimine koos arvukate kolleegide ja koostööpartneritega ajaloolises Maardu mõisa peahoones jääb kindlasti kauaks meelde.

Traditsioone järgides peeti ka kaitsepolitsei 2008. aasta politseipäeva aktusel heade sõnade ja kingitustega meeles kahte riigiametnikku, kelle isiklik panus ja toetus aitasid parandada ametkondade vahelist koostööd ning edukalt tagada riigi õiguskorda. 12. novembril 2008 autasustati sise-ministri käskkirja alusel nimelise tulirelvaga Kagu Piirivalvepiirkonna

ülemaat piirivalvekolonelleitnant Tõnu Reinupit. Kaitsepolitsei peadirektori käskkirjaga aga anti kaitsepolitsei teeneteplaat ametist lahkuvale kaitseministeeriumi kantslerile Lauri Almannile.

18. juunil möödus 15 aastat kaitsepolitsei taasloomisest iseseisva ametkonnana.

Üheks riigi seisukohalt väga oluliseks valdkonnaks, kus ilma eri ametkondade professionaalse, sujuva ja usaldusliku koostööta edu ei saavutata, on kriisihjamine. Selleks et nii riiklikel struktuuridel kui ka eraõiguslikel

ettevõtetel oleks kogu aeg tagatud nii füüsiline valmisolek kui ka materiaaltehniline võimekus, vajavad nad regulaarseid teemakohaseid koolitusi ning ühisõppusi. Üheks põhjuseks on kindlasti asjaolu, et mõne aasta jooksul toimuvad igas organisatsioonis personalimuutused, kus koolitatud ja pädevad inimesed asenduvad uute ja kogenematutega. 2008. aastast väärivad äramärkimist mõned olulisemad ühisõppused.

17.–20. märtsini 2008 harjutas Kaitsepolitseiameti eriuksus koostöös K-komandoga terrorismivastase võitluse raames Tallinna lennuväljal Estonian Airi lennukitesse sisene-mist, pantvangide vabastamist ja

terroristide kinnipidamist. Kuigi Eesti on Euroopas jätkuvalt üks vähese terrorismiohuga riike, võib olukord mis tahes hetkel muutuda ning lennukaaperdamine on alati olnud suure meediakajastuse tõttu üks terroristide meelissihhtmärke.

19. novembril 2008 osales Kaitsepolitsei amet idapiiril Koidula piiripunktis toimunud ühisõppusel “Kiirus 2008”, mille käigus harjutati eri ametkondade valmisolekut ja tegutsemist radioaktiivse kiirusallika ebaseadusliku piiriülese veo puhul. Samuti osales Kaitsepolitsei amet 16. ja 22. detsembril 2008 kaitseministeeriumi poolt Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjonile ja teistele ametkondadele korraldatud kriisireguleerimise õppusel.

Avalikkuse ja eriti meedia huvi Kaitsepolitsei ameti tegemiste vastu kasvas 2008. aastal (eelnevaga võrreldes) märgatavalt. Põhjust selleks andsid eelkõige väga elavat ja emotsionaalset vastukaja leidnud Herman Simmi riigireetmise paljastamine ning mitme suurema kohaliku omavalitsuse kõrgemate ametnike suhtes algatatud kriminaalasjad, aga ka mitu alanud või jätkuvat kohtuprotsessi. H. Simmi juhtum tõusis ootuspäraselt jõuliselt ka rahvusvahelise meedia huviorbiiti. Heameel on tõdeda, et nii kodu- kui ka välisajakirjanikud kajastasid kaitsepolitseiga seotud sündmusi valdavalt objektiivselt ja neutraalselt.

Kaitsepolitsei ameti teeneteplaat Kaitseministeeriumi kantslerile Lauri Almannile.

Nimeline tulirelv Kagu Piirivalvepiirkonna ülemale piirivalvekolonelleitnant Tõnu Reinupile.

Negatiivse külje pealt tasub mainida mõningate ajakirjanike (väljaannete) kergeusklikkust ja vähest allikakriitilist suhtumist uudistesse, mis ilmnis eriti kujukalt “Eesti NSV taludest” rääkiva libauiduse kontrollimatus ülevõtus ja levitamises. Eesti-vaenulikud infosõjastrateegid just niisugusele kergeusklikkusele ja naiivsusele

oma hästi varjatud mõjutustegevuses panustavadki. Kõnealuse libauiduse näol avanes Eesti inimestel 2008. a septembris hea võimalus oma silmaga näha ja omal nahal kogeda, kuidas toimib masside psühholoogiline mõjutamine tegelikkuses – kuidas propaganda võib meid hirmutada, ärevusse ajada ja provotseerida.

VASTULUURE

Luureks nimetatakse salajase või raskesti kättesaadava teabe kogumist ja analüüsimist, laiemas tähenduses ka lihtsalt varjatult informatsiooni kogumist. Enamus luureteenistusi kasutab selleks põhiliselt oma töötajaid ehk mitmesuguse katte all töötavaid luureohvitseri. Tavaliselt on katteks diplomaadi staatus riigi välisesindustes, kuid see ei ole ainus võimalus. Paljud riigid kasutavad ka nn. mittetraditsioonilise katte all tegutsevaid ohvitseri (ärimehed, teadlased, ajakirjanikud). Lisaks tegelevad paljud luureteenistused signaalluurega ehk informatsiooni kogumisega tehniliste vahendite abil.

Vastuluureks (inglise keeles *counterespionage*, *counterintelligence*) nimetatakse riigi vastu suunatud

luuretegevuse ennetamist ja tõkestamist, sealhulgas riigisaladuse kaitset. Lihtsustatult öeldes on vastuluure eesmärgiks välisriikide eriteenistuste tegevuse tuvastamine, neutraliseerimine ning vajaduse korral selle pärssimine oma territooriumil. Vastuluure olulisimaks ülesandeks on identifitseerida isikud, kes omavad kontakte välisriikide eriteenistustega ning koguvad nende ülesandel informatsiooni. Kogutav informatsioon ei piirdu üksnes riigisaladuseks tunnistatud teabega, vaid hõlmab ka asutusesiseseks tunnistatud teavet või muud sensitiivset teavet (näiteks eraelulisi isikuandmeid).

Igal riigil on oma eriteenistused – luureteenistused (jagunenud enamasti spetsiifikast tulenevalt tsiviil-

luureks ja sõjaväeluureks) ning vastuluureteenistus. Traditsiooniliselt tegelevad vastuluureteenistused riigi sisejulgeoleku tagamisega ja selleks vajaliku teabe kogumisega. Tüüpilisteks valdkondadeks on vastuluure, terrorismivastane võitlus, põhiseadusliku korra tagamine (võitlus poliitilise ekstremismiga), proliferatsioon, aga ka võitlus korruptsiooni ja kuritegevusega, tähtsate isikute kaitse jne. Vastuluureteenistuste vahendite valik informatsiooni kogumiseks on oluliselt suurem kui luureteenistustel. Põhjuseks loomulikult asjaolu, et nad tegutsevad kogu aeg riskivabalt oma territooriumil, kasutades maksimaalselt ära riigiparadi eeliseid (riigipiiri kontroll, ametkondadevaheline koostöö, andmebaasid jms.).

2008							
Сентябрь September September Septembre							
Неделя Week Woche Semaine	Понедельник Monday Montag Lundi	Вторник Tuesday Dienstag Mardi	Среда Wednesday Mittwoch Mercredi	Четверг Thursday Donnerstag Jeudi	Пятница Friday Freitag Vendredi	Суббота Saturday Samstag Samedi	Воскресенье Sunday Sonntag Dimanche
36	1	2	3	4	5	6	7
37	8	9	10	11	12	13	14
38	15	16	17	18		20	21
39	22	23	24	25	26	27	28
40	29	30					

Eesti Vabariigi nimetatakse eriteenistusi julgeolekuasutusteks. *Julgeolekuasutuste seaduses* sätestatu kohaselt on nii Kaitsepolitsei ameti (vastuluure) kui ka Teabeameti (luure) tegevuse eesmärgiks riigi põhiseadusliku korra tagamine mittesõjaliste ennetusvahenditega ning julgeolekupoliitika kujundamiseks ja riigikaitseks vajaliku teabe kogumine ja töötlemine. Eesti geopoliitilist asukohta arvestades tähendab vastuluure Eesti jaoks ennekõike Venemaalt lähtuva mõjutus- ja luuretegevuse avastamist, ennetamist ning tõkestamist. Herman Simmi reetmisjuhtum näitas veel kord selgelt, et seda tööd ei saa me teha koostööpartneriteta.

Venemaa eriteenistuste (SVR, GRU, FSB) tegevus Eesti vastu oli ka 2008.

aastal jätkuvalt aktiivne. Kuna Venemaa on NATO-t ja selle liikmesriike (sealhulgas Eestit) õigupoolest kogu aeg oma potentsiaalse ohuallikana käsitletud, siis püüab ta olla pidevalt võimalikult hästi informeeritud kõnealusest sõjalisest organisatsioonist. Sellest omakorda on tingitud ka Venemaa eriteenistuste kõrge huvi Eesti riigis toimuva vastu. Välisluureteenistust (SVR) ja Kindralstaabi Luurepeavalitsust (GRU) huvitavad väga paljud valdkonnad: sise-, välis-, julgeoleku-, kaitse-, majandus-, rahvastiku-, teadus- ja hariduspoliitika, aga samuti majandus- ja energiajulgeolek. Tuleb pidevalt mees pidada, et Venemaa on taastanud oma suurriiklikud ambitsioonid ega taha nõustuda paljude Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitiliste valikutega. Selleks et Eesti

valikuid takistada, nurjata või endale soodsas suunas mõjutada, vajabki Venemaa pidevalt väga head ja värsket luure- ja taustainformatsiooni praktiliselt kõige kohta. Niisugust informatsiooni peavad Venemaa juhtidele hankima tugevad ja suurearvulised eriteenistused, mis ei hoiu oma ülesannete täitmisel kokku ei raha ega muid ressursse.

2008. aasta sügisel vastuluure poolt paljastatud Herman Simmi aastatepikkune riigireetmise juhtum näitas kujukalt Venemaa välisluure erakordset huvi ja reaalselt ohtu ükskõik millisele Lääne ametkonnale või organisatsioonile. H. Simmilt saadud kaitse- ja julgeolekupoliitilist teavet oli võimalik kasutada NATO laienemise vastases diplomaatias ning

veelgi edukamalt Vene riigi kaitsevõime tugevdamiseks NATO vastu. H. Simmi reetmine kahjustas NATO ja Eesti kaitsevõimet, mille aega ja raha nõudev korvamine seisab lähiaastatel ees. Kuna Eesti militaarstruktuuride salastatud teave sai teatavas osas paljastatud ja kompromiteeritud, siis sellest tulenevalt on vajalik teha

Otsene agressioon suveräänse naaberriigi vastu, kasutades selleks ära olümpiamängude toimumisaega, muutis oluliselt julgeoleku olukorda kõigil Venemaa lähinaabritel, sest Venemaa välispoliitilisse arsenalit on taas tekkinud reaalne relvastatud rünnak oma naaberriigi vastu. Vasutuluure seisukohast tuvastas kaitse-

Nord Streami gaasijuhet, Balti tuumajaama projekti ja Eesti energiajulgeoleku küsimusi tervikuna.

Kolmas ja suurim Vene eriteenistus – Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB) – laiendas 2008. aastal oma tegevust Euroopas, seda eelkõige ametlike esindajate saatmisega järjest rohkematesse riikidesse. Juba 2007. aastal rõhutas FSB juht Nikolai Patrušev ühes intervjuus, et kuigi ametkond on esindatud 34 välisriigis, soovitakse rahvusvahelise koostöö osatähtsust veelgi tõsta. FSB täidab ka Eesti vastases õõnestustegevuses juhtivat rolli, sest tal on välja töötatud selge strateegia, kuidas Eesti riiki kahjustada ja Eesti ühiskonda lõhestada. Kohalike rahvusvähemuste kogukondade kaudu läbiviidav mõjutustegevus ja Eesti sisepoliitika mõjutamise katsed ongi olnud silmatorkavam ja suurim väljastpoolt lähtuv oht. 2008.

2008. aasta Venemaa välispoliitika kõnekaimaks sündmuseks võib kindlasti pidada relvakonflikti Gruusiaga.

sisejulgeoleku valdkonnas mitmeid põhimõttelisi muudatusi. Keeruliseks muudab julgeolekusüsteemide ümberkorraldamise ja vasutuluure tõhustamise aga asjaolu, et alati ei saa arvestada üksnes konventsionaalse ohu tõrjumisega.

politsei Gruusia konflikti ajal Venemaa eriteenistuste märgatava aktiveerumise Eestis. SVR-ile näiteks pakkusid elavat huvi Eesti tegevus Gruusia abistamisel ning Eesti ja tema partnerite reageeringud Venemaa laastavale sissetungile Gruusiasse.

2008. aasta Venemaa välispoliitika kõnekaimaks sündmuseks võib kindlasti pidada relvakonflikti Gruusiaga.

Muudest Venemaa salaluure kõrge huvi valdkondadest 2008. aastal võib nimetada Soome lahte kavandatavat

aastal oli mõjutustegevuses märgata nii vaenulikkust ja laimavat propagandat kui ka aktiivsete meetmete kasutamist.

Eesti 2009. aasta valimised kujunevad Vene eriteenistustele järjekordseks proovikiviks. Kaitsepolitsei hinnangul on võimalused seaduslike vahendite ja meetoditega oma palgal olevaid kandidaate Euroopa parlamenti ja Riigikogusse sisse suruda üsna väikesed. Kui mõlemad valimised peaksid ebaõnnestuma, siis lastakse suure tõenäosusega käiku varem koostatud või varem kasutatud õõnestusprojektid (näiteks Kirde-Eesti territoriaalse autonoomia taotluse õhutamise) ning üritatakse majanduslanguse ajal Eesti riigi stabiilsust ja mainet teiste meetoditega kahjustada.

Peale eelmainitud traditsiooniliste vastuluure tegevusvaldkondade on nii 2008. aastal kui ka varasematel aas-

tatel tuvastatud selgeid märke Eesti vastu suunatud luuretegevusest ka teistes, nii poliitika kui ka kaitseväega piirnevates valdkondades. Nii tuleb kaitsepolitseil tõkestada teadus- ja tööstusspionaaži, sest Eesti teadus- ja arendustegevuse edenemise ning asutuste rahvusvahelise koostöö laiendamise tulemusena on kasvanud ka nii välisriikide riiklike kui ka erasfääride huvi siinse rakendusteaduse vastu.

2008. aastast võib tuua näitena ühe Lõuna-Eestis tegutseva väikefirma, mis müüs enda loodud kõrgtehnoloogilisi näidiseksemplare Aasia suurriigis tegutsevale ettevõttele, lootuses sinna oma tegevuspiirkonda laiendada. Pärast näidiseksemplaride kättesaamist lõpetas Aasia firma aga kontaktid ning võib oletada, mis Eesti tootest edasi sai. Tegemist oli traditsioonilise tööstusspionaaži juhtumiga, milliseid on Eestis varemgi

esinenud. Ühe sarnase intsidendiga oli varasematel aastatel seotud ka Venemaa Föderatsiooni eriteenistuse residentuur.

Lootuses laiendada oma klientide baasi ja tegutsemispiirkondi ei pruugi aga ettevõtjad alati mõelda teadus- ja tehnikaluuere ohtudele. Seejuures jagunevad nimetatud ohud tihtipeale kaheks: ühelt poolt võimalikud otseselt Eesti riigi vastu suunatud julgeolekuohud, teiselt poolt (ärimehele väga oluline) ettevõtte saamata jäänud tulu ja/või varastatud leiutise patent.

Lisaks tavapärasele Venemaa eriteenistuste aktiivsusele Eestis tuvastas kaitsepolitsei 2008. aastal järjest rohkem ka mitme muu riigi teenistuste seaduslikkuse piiri peal tegutsemist.

HERMAN SIMMI REETMISSKEEMI PALJASTAMINE

26. mail 2008 alustati Kaitsepolitsei-
ametis kriminaalasi Herman Simmi
tegevuse uurimiseks, mille aluseks sai
vastuluure kogutud ning analüüsitud
teave, mis viitas Herman Simmi riigireetmisele. Mees oli kuni 31. märtsini 2008 töötanud Eesti Vabariigi kaitseministeeriumi nõuniku kohusetäitjana ning talle olid kuni 13. maini 2008 väljastatud juurdepääsu load nii täiesti salajase tasemega Eesti riigisaladusele kui ka salastatud välisteabele.

26. mail 2008 oli olemas piisav materjal, et alustada tõendite kogumist kriminaalasjas. Jälitustegevus vältas 2008. aasta septembrini, kui Herman Simm ja ta abikaasa Heete Simm peeti kahtlustatavatena kinni.

Reetmine

Eeluurimisega tuvastati järgmised faktid.

Herman Simm kogus alates 1995. aasta suvest kuni kahtlustatavana kinnipidamiseni 19. septembril 2008 edastamise eesmärgil ning andis mitmes Euroopa riigis Venemaa Föderatsiooni Välisluureteenistuse (SVR) ohvitseride üle:

1) Eesti Vabariigi välissuhete, riigikaitse, julgeolekuasutuste ning infrastruktuuri ja teabe kaitse alast riigisaladust kokku

– vähemalt 4 piiratud, 1 konfidentsiaalse ja 19 salajase tasemega riigisaladust sisaldavat dokumenti;

2) Eesti Vabariigile välislepingute alusel edastatud välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide side- ja infosüsteeme, andmeturvet, luuret, vastuluuret ning kaitsepoliitikat puudutavat salastatud välisteavet – vähemalt 82 piiratud, 247 konfidentsiaalse ja 33 salajase tasemega välisteavet sisaldavat dokumenti;

3) Eesti Vabariigis elavate isikute isikuandmeid ja muud teavet, mille abil välisluure saaks kahjustada Eesti Vabariigi huve ning leida ja kallutada teisi Eesti Vabariigi kodanikke riigireetmisele.

Seega pani Herman Simm toime riigireetmise – KarS § 232 (kuni 31.08.2002 KrK §-de 62, 63 ja 73) järgi kvalifitseeritud

H. Simm 19. septembril 2008 kinnipeetavana arestimajas.

ritava kuriteo – välisriigi, välismaalase ja välisriigi ülesandel tegutseva isiku abistamise Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vastu suunatud vägivaldala tegevuses; riigisaladuse ja salastatud välisteabe kogumise selle edastamise eesmärgil ja selle edastamise välisriigile, välismaalasele ja välisriigi ülesandel tegutsevale isikule.

Peale eeltoodu kogus Herman Simm alates 1. septembrist 2001 kuni kahtlustatavana kinnipidamiseni 19. septembril 2008 edastamise eesmärgil ning edastas SVR-i kontaktisikutele Eesti Vabariigi kaitsepoliitikat, kaitseväge, välissuhtlust ja turvasüsteeme puudutatavat, avaliku teabe seaduse alusel asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teavet kokku – vähemalt 2908 dokumenti.

Kirjeldatud tegevusega pani Herman Simm toime KarS § 243 järgi kvalifitseeritava kuriteo – asutusesiseseks tunnistatud teabe kogumise ja selle edastamise välisriigile, välismaalasele või välisriigi ülesandel tegutsevale isikule.

Reetur

Herman Simm ja tema abikaasa Heete Simm peeti kinni 19. septembril 2008. Läbiotsimistel nende kodus ja suvekodus leiti: riigisaladuse märkega dokumente; esemeid, mis olid kasutatavad peidikutena; Herman Simmi edastatud dokumente sisaldanud fotoaparaate, mälu pulki ja arvuteid. Kaitsepolitsei tegi oma NATO partneritega koostööd nii riigireetmisest tulenevate kahjude hindamisel kui ka kriminaalasja eeluurimisel. Rahvusvahelises koostöös kogutud tõendid kinnitasid Herman Simmi tegevuse pikaajalisust. Herman Simmi vastu kogutud

tõendid olid peamiselt infotehnoloogilist laadi, millele vähemal määral lisandus jälitustegevusega kogutud tõendeid ja tunnistajate ütlusi.

Herman Simm tunnistas täielikult oma süüid kohe pärast vahistamist. Kogu eeluurimisaja jooksul oli ta koostööaldis ning pidas end arestimajas ülal korrektselt ja tasakaalukalt, ka hoolimata terviseprobleemidest.

Herman Simm sündis 29. mail 1947 Suure-Jaani linnas. Karjääri Eesti NSV Siseministeeriumi miilitsasüsteemis alustas 5. novembril 1966 Tallinna Linna Miilitsavalitsuse üksiku motoriseeritud operatiivdivisjoni 2. motoriseeritud rühma 3. järgu miilitsionäärina. Eraelust oli noormehele kaasa võtta I spordijärk vehlemises, spordikohtuniku kategooria ning ühiskondliku spordiorganisatoritunnistus. 14. juulil 1967 anti talle miilitsa nooremseersandi auaste, 29. aprillil 1971 esimene ohvitseri auaste – miilitsaleitnant. 1974. aastal edutati ta miilitsa vanemleitnandiks, 1977. aastal miilitsakapteniks, 1981. aastal miilitsamajoriks, 1985. aastal miilitsa alampolkovnikuks ning 5. juulil 1990 miilitsapolkovnikuks. See aukraad jäigi mehe karjääri laeks Nõukogude okupatsioonivõimude teenistuses.

Töö kõrvalt lõpetas ta 1970. aastal kaugõppes Tallinna Polütehnilise Instituudi keemikuna. 1976. aastal võeti miilitsa vanemleitnant Herman Simm Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei liikmeks. 25-aastase miilitsakarjääri vältel pälvis H. Simm teenistuslehe järgi 44 ergutust: medali “Laitmatu töö eest” kõik kolm järku, medali “Töövapuse eest”, rinnamärgi “Eeskujuliku teenistuse eest Siseministeeriumis”,

rinnamärgi “Eesrindlik miilitsionäär”, juubelmärgi “50 aastat Nõukogude miilitsat”, 8 aukirja, 2 hinnalist kingitust (fotoaparaadid), 8 tänuavaldust, 17 rahalist preemiat, samuti rippus tema foto kahel korral ENSV Siseministeeriumi Akadeemia autahvil. Karistustena kogunes teenistuslehele sama aja jooksul vaid 2 Eesti NSV sise ministri käskkirjaga avaldatud noomitust. Neist teine 27. augustil 1985 selle eest, et miilitsa alampolkovnik H. Simmilt varastati 23. augustil 1985 Pärnu lahes ujumise ajal töötõend (koos kaldale jäetud riietega).

H. Simmi miilitsas teenimisel nii pikalt peatumine on vajalik seetõttu, et just noorukese miilitsaallohvitserina tegi ta esimese sammu reetmise pikal teel. 1968. aastal võttis Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (RJK) 3. osakond nii-öelda rutiini korras temaga ühendust. 1985. aastal, kui miilitsa alampolkovnik H. Simmist oli saanud Eesti NSV Siseministeeriumi Ametkonnavälise Valveteenistuse Valitsuse miilitsaosakonna ülem, taastas ENSV RJK temaga kontakti ja mehest sai julgeolekuorganite ehk rahvakeeles KGB usaldusisik. Usaldussuhe julgeolekuorganitega kestis kuni Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee likvideerimiseni 1991. aasta sügisel, pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist. Miilitsatöötajana oli H. Simmi koostöö sisuks Eestis viibinud välismaalaste tegevuse/liikumise ja Eestis toimunud avalike ürituste jälgimisele kaasaaitamine. Koostöö toimus suures osas H. Simmi enda initsiatiivil.

5. oktoobril 1992 andis Riigi Politseiameti Valvekoondise peadirektori asetäitja Herman Simm Eesti Vabariigile süümevande. 23. märtsil 1993 nimetas Vabariigi Valitsus oma korraldusega

H. Simmi Harju politseiprefektiks, 2. detsembril 1994 aga Riigi Politsei- ameti politseipeadirektoriks. 19. mail 1995 vabastati ta politseipeadirektori ametist ning arvati politsei reservi. 31. juulil 1995 palus Herman Simm end omal soovil seoses pensionile minekuga politseiteenistusest vabastada.

Samal 1995. aastal vastas endine Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee usaldusmees Herman Simm Venemaa Föderatsiooni Välisluureteenistuse (SVR) tehtud koostööettepanekule poole pakumise pealt jaatavalt. H. Simmi jaoks isiklikult keerulised ajad (lahkumine

et kõige paremad (ja “pikaealisemad”) agendid tegutsevad ideelistest või sügavalt isiklikest motiividest lähtuvalt. H. Simmi kauaaegne töö SVR-i heaks näitab, et teda ei värvatud ei šantaaži ega ähvardustega. Tema kui reeturi puhul peab rõhutama tegutsemise segamotiive: isiklik solvumine Eesti politsei ja Eesti Vabariigi peale (pärast politseipeadirektori ametist vabastamist pakuti talle kõigest kesk- kriminaalpolitsei juurdlososakonna abikomissari ametikohta), tavalisest suurem tunnustusvajadus (kindralilampassid ja kõrged riiklikud autasud olid jäänudki unistuseks) ning raha.

Samuti ei olnud Vene luure mõelnud agendi käitumisele sissekukkumise korral ega tema võimalikule päästmisele (lihtsakoelise põgenemisplaani visandi mõttes üks SVR-i ohvitseridest kohapeal kohtumisel välja, kuid kinnitas, et sissekukkumise korral teda välja ei aidata: ta peab ise hakkama saama). Muinasjutuks aga ei osutunud reetmise eest makstud raha – seda maksti H. Simmile korralikult.

Kuritegude toimepanemise ajal töötas Herman Simm järgmistel ametikohtadel:

03.08.1995 – 11.08.1996

Kaitseministeeriumi kaitsepoliitika osakonna informatsiooni analüüsi büroo töötaja

12.08.1996 – 31.01.2001

Kaitseministeeriumi üldosakonna riigisaladuse tagamise talituse juhataja

01.02.2001 – 31.05.2004

Kaitseministeeriumi julgeolekuosakonna juhataja

2004-2006

Kaitseministeeriumi julgeolekuosakonna juhataja; Riigi julgeoleku volitatud esindaja (NSA)

20.11.2006 – 31.03.2008

Kaitseministeeriumi nõuniku kohusetäitja

Ajavahemikul 29.11.1995 – 13.05.2008 olid H. Simmile väljastatud täiesti salajase tasemega riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu load ning ta omas ametialaselt juurdepääsu Kaitseministeeriumis käideldavale asutusesisesele teabele.

NATO süsteemi järgi oli Herman Simm Eesti riikliku julgeoleku volitatud esindaja (inglise keeles National Security Authority, lühendatult NSA). Sellel ametiisikul on kaks põhilist ülesannet:

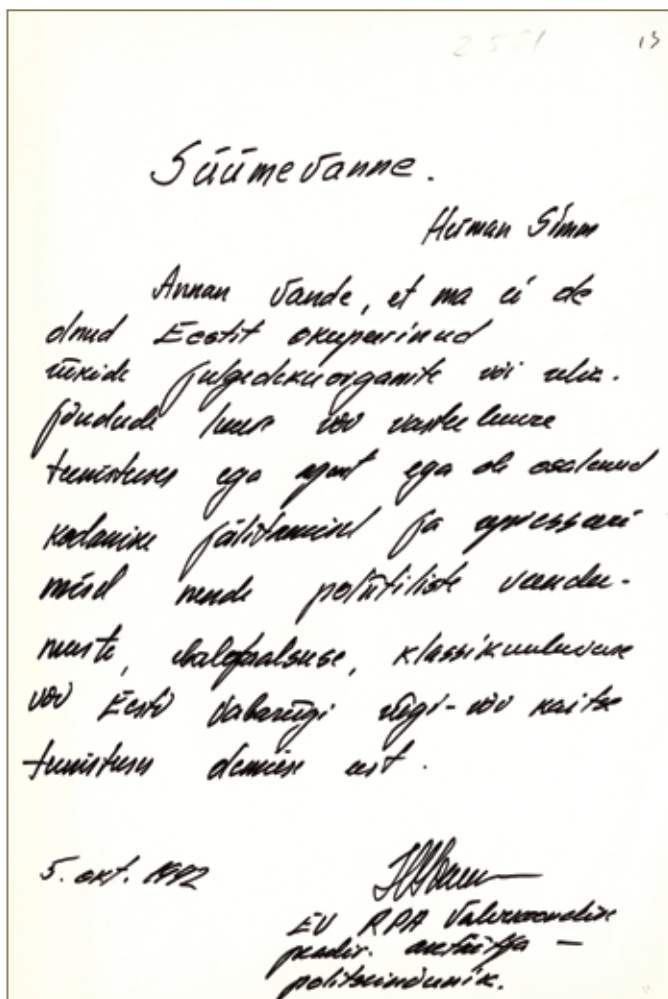
Luureajalugu kinnitab, et kõige paremad (ja “pikaealisemad”) agendid tegutsevad ideelistest või sügavalt isiklikest motiividest lähtuvalt.

politseist, avalikkuse surve) olid alles värskest meeles. Uus töökoht koos ligipääsuga informatsioonile välisluure seisukohalt väga olulises valdkonnas – riigi kaitsestruktuurides – avas solvunud ja pettunud mehele korraga lootusrikkad tulevikuväljavaated. Seega ei olnud tema puhul tegemist klassikalise värbamisoperatsiooniga, vaid pigem klassikalise reetmisjuhtumiga (nn. KGB informaatorist sai võõrriigi luureagent). Luureajalugu kinnitab,

SVR-i poolt aastate jooksul innustusena lubatud kindralmajori paguneid ja Venemaa ordenit nimetas Herman Simm hiljem nukralt “venelaste muinasjutuks”. Fakt ise aga kinnitab, et reeturi tee valinud mees siiski uskus pikka aega taolisi lubadusi ning lootis nende täitmist. Just niisuguste nüansside tõeks mitteosutumine näitab ilmekalt SVR-i huvipuudust kindlustada oma agendile hilisem hea ja turvaline tulevik (uus elukoht, pension vms.).

Unistus kindralipagunitset võib olla hukutav.

Herman Simmi kaks vandetoetust: miilitsavanne aastast 1967 ja süümevanne aastast 1992. Truuks jäi ta esimesele.

1) vahetada kindlate reeglite alusel salajast informatsiooni Eesti ja välisriikide või rahvusvaheliste organisatsioonide (NATO, Euroopa Liit) vahel;
2) väljastada salastatud välisteabele juurdepääsu sertifikaate neile Eesti ametnikele, kes soovivad juurdepääsu NATO ja Euroopa Liidu salastatud teabele.

Reeturi tööandjad

Herman Simmi tegevust juhtisid eri aegadel kaks Venemaa Föderatsiooni Välisluureteenistuse (SVR) ohvitseri – ärimehena esinenud Valeri Zentsov ja luuraja-illegaal Sergei Jakovlev, kes kasutas Portugali kodaniku Antonio de Jesus Amurett Grafi identiteeti. Just neile edastas H. Simm kogu eeltoetletud informatsiooni. S. Jakovlev

on kuulutatud rahvusvaheliselt tagaotsitavaks ning tema suhtes on välja antud Euroopa vahistamismäärus (EAW – European arrest warrant). Mõlemad luureohvitserid pakuvad piisavalt huvi, et nende tegevusel pikevalt peatuda.

Valeri Mihhail p. Zentsov sündis 31. augustil 1946 Berliinis vene perekonnas. 1947. aastal kolis perekond Saksamaalt Leningradi ja 1952. aastal Leningradist Tallinnasse. 1963. aastal lõpetas noormees Tallinna 30. keskkooli, läks tööle Tallinna Laevaremondi Tehasesse ning asus õppima Tallinna Polütehnilise Instituudi õhtusesse osakonda. Instituudi lõpetas ta 1968. aastal laevade jouseadmete insenerina. 1969. aastal võeti V. Zentsov tööle Eesti NSV Riikliku Julgeoleku

Komiteesse, kus teenis ohvitserina kuni selle repressiivorgani likvideerimiseni Eestis 1991. aastal.

Pärast aastase väljaõppekursuse läbimist Minskis (1969–1970) vormistati nooruke ohvitser 1. septembril 1970 tööle ENSV RJK vastuluuresse – 2. osakonna 3. jaoskonna operatiivvolinikuks. Jaoskonna kompetentsi kuulusid vastuluure Eestit külastanud välismaa meremeeste ja diplomaatide suhtes ning julgeolekuorganite uurimisalluvusse kuulunud kuritegude (spionaaž, terrorism, salakaubavedu, ebaseaduslikud valuutaoperatsioonid jne.) ennetamine ja tõkestamine operatiiv-jälituslike meetoditega.

Noor ohvitser oli usin, teadmishimuline ja paistis operatiivtöös silma: juba

EBASEADUSLIKULT ESTI VABARIIGIS VIIBIVA VÄLISMAALASE REGISTREERIMISANKEET
АНКЕТА РЕГИСТРАЦИИ ИНОСТРАНЦА НАХОДЯЩЕГОСЯ В ЭСТОНИИ КОИ РЕШУЮЩИЙ
ТАДАВА АМЕТНИК

АНКЕДИ REGISTREERIMISE NR: 250, 1990, 0111
KOMMENTAAR: _____
REGISTREERIMISE KUUPÄEV: 03.08.1999
YÄLISMAALASE REGISTREERIMISE AS: _____
KEMITIS ALATES: _____
KÜNE: _____
VÄLJAANDJA NIMI: _____
ALLKIRI: _____

ISIKU OSAKONNA JAHANDA NIME: Valeri Zentsov
KOGU AEG: 250
KOGU AEG: 250

1. ISIKUKOOD - ISIKUAIK: 3460, 03, 10, 03, 5
2. PEREKONNANIMI - NÄNDESI: ZENTSOV
3. EESHIMED - ISIKU: VALERI
4. EESHIMED JA PEREKONNANIMED - EESHIMED ISIKU JA NÄNDESI: _____
5. SUGU NIMI: M/J: 31.08.1946
6. KOGAKONNANIMI: VENE
7. SOVIETI - NÄNDESI: SAKSAMAALASE
8. ENDINE KOGAKONNANIMI: VENE
9. ENDINE KOGAKONNANIMI: VENE
10. RAHVUSE NÄNDESI: VENELANE
11. KOGAKONNANIMI: KOGEM
12. PEREKONNANIMI: VENE
13. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
14. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
15. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
16. KOGAKONNANIMI: VENE
17. KOGAKONNANIMI: VENE
18. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
19. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
20. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
21. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
22. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
23. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
24. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE
25. EESTI KEELTÄNEMINE: VENE

V. Zentsovi kui ebaseaduslikult Eesti Vabariigis viibinud-välismaalase registreerimisankeet.

kolmeaastase teenistuse järel suunati ta kaheks aastaks (1973–1975) Moskvasse väljaõppekursusele, kus temast koolitati luureohvitser. 1. septembril 1975 viidi Valeri Zentsov vastuluurest üle luuresse ning edutati ENSV RJK 1. osakonna 3. jaoskonna vanemoperatiivvolinikuks. Just luures ehk ENSV RJK 1. osakonnas tegigi mees järgnevalt korralikku karjääri. 1. novembril 1977 edutati V. Zentsov 3. jaoskonna ülemaks, detsembris 1988 aga luureosakonna ülema asetäitjaks. Kogu luureosakonnas töötamise aja (01.09.1975 – 31.12.1991) oli tema töösuunaks teadus- ja tehnika-luure ning tööülesanneteks teadus- ja tehnika informatsiooni hankimine ja analüüsimine.

Pärast Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee likvideerimist sai V. Zentsovist 1. jaanuaril 1992 paberite järgi Venemaa Föderatsiooni sõjaväepensionär, kellele maksti sõjaväeosa nr. 33949 kaudu pensioni (20. märtsil 1998 väljastatud tõendi järgi oli selle suuruseks 1291 rubla ja 54 kopikat). Tegelikult töötas mees edasi Venemaa välisluures, kasutas ärimhe katet ning elas ajutiste (tähtajaliste) elamislubade alusel Eestis. Just Valeri Zentsov värvas 1995. aastal Herman Simmi ja oli värvatu esimeseks agendijuhiks. V. Zentsovi viimane tähtajaline (aastane) elamisluba lõppes 12. juulil 1999 ning seda ei pikendatud. Pärast seda elas mees 57 päeva Eestis elamisloata, mille eest saadeti 1999. a sügisel sund-

V. Zentsovi omakäeline tunnustus karjäärist Eesti NSV Riiklikus Julgeoleku Komitees.

Kodakondsus- ja Migratsiooniamet
Endla 13 15179 Tallinn

Teile 13.05.1999 nr. 6-13/2317

Teie kirjas viitega elamisloa taotluse lisaankeedile lisa 8 palute minul esitada täiendavaid andmeid teenistuskäigu kohta, milles lisaks ametikohale, väeosa numbrite ja seal teenimise kuupäevadele märgiksin, milliste ülesannetega ma välisriigi relvajõudude kaadrisõjaväelaseks konkreetsel teenistuskohal tegelesin.

Seoses eeltooduga teatan Teile järgmist. 1999. a aprillis lisaankeedi (elamisloa taotluse-ankeedi punkt 29 juurde) Lisa 8 täites juhindusin ma nimetatud lisaankeedi punkti 8 ettekirjutusest, mille kohaselt näitasin teenistuskäigu (asutuse nimetus, ametikoht (kohad), teenistuse alguse ja lõpu, eraldi kõik ametikohad ja asutused). Nimetatud punktis on nõutud, et mittekooresseisustel töötajatel tuleb näidata oma ülesanded ja tegevuse suunad, kuid kuna ma olin kooresseisulise Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee töötaja, siis leidsin, et nimetatud nõue mind ei puuduta. Võimalik, et ankeedis ei ole ma näidanud täpselt kuupäevi, kuid sellest ajaperioodist on möödunud 8-29 aastat ja ma enam ei mäleta täpselt.

Põuan alpool täpsustada niipalju kui suudan meenutada oma teenistuskäiku.

01.09.1970. - 01.10.1973. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (Tallinn, Pagari 1), kasutusel oli paralleelselt mingi sõjaväeosa number, kuid ei mäleta, 2. osakonna 3. jaoskonna operatiivvolinik, tegevuse suund oli vastutuse välimaa merealade ja diplomaatide sissesõidukanali, ülesanne ennetada ja tõkestada vastavalt kehtinud seadusandlusele Julgeolekuorganite uurimisaluvusse kuulunud kuritegude toimepanemist operatiiv-järelvalve meetmetega (spionaaž, terrorism, salakaubavedu, ebaseaduslikud valutsioonisõidud jne.)

01.09.1975. - 01.11.1977. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (Tallinn, Pagari 1)

1. osakonna 3. jaoskonna vanemoperatiivvolinik

01.11.1977. - 12.1988. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (Tallinn, Pagari 1)

1. osakonna 3. jaoskonna ülem

12.1988. - 31.12.1991. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (Tallinn, Pagari 1)

1. osakonna ülema asetäitja

Ajaperioodil 01.09.1975. kuni teenistuse lõpuni 31.12.1991. oli minu tegevuse suunaks teaduslik-tehniline luure teostamine, ülesandeks teaduslik-tehniline informatsiooni hankimine ja analüüs.

19. mail 1999. a.

Lugupidamisega

Valeri Zentsov

Raadiku 1-62

13812 Tallinn

Valeri Zentsov on ilmekaks näiteks sellest, kuidas endise NSV Liidu erusõjaväelased, sealhulgas endised eriteenistuste ohvitserid kujutavad ka 10-15 aastat hiljem ohtu Eesti riigile julgeolekule.

ja kõikvõimaliku dokumentatsiooni põhjal koostada ning nad ei saa mitte kunagi täielikuks.

Kaitsepolitsei amet on olnud kogu aeg seisukohal, et endise NSV Liidu ja Venemaa Föderatsiooni erusõjaväelastele alaliste elamislubade andmine kahjustaks Eesti riigi julgeolekut ning oleks vastuolus välismaalaste seaduse mõtte ja õiguspraktikaga, mida rakendati eranditeta kuni 24. oktoobri 2002. a Riigikohtu otsuseni. Riigi julgeoleku aspektist lähtudes on kaitsepolitsei rõhutanud ka seda, et nimetatud isikud võivad kujutada endast julgeolekuohtu kollektiivselt. Seega ei piisa võimalusest keelduda alalise elamisloa andmisest üksnes neile isikuile, kelle puhul on tuvastatud riigi julgeoleku ohustamine individuaalselt.

Kaitsepolitsei amet on samuti korduvalt avalikkusele teatanud, et omaaegne mis tahes koostöö Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komiteega võib saada šantaazi aluseks ning soovitanud pöörduda vabatahtlikult kaitsepolitseisse probleemide ennetamiseks. Herman Simmi juhtum kinnitas taas selle ohu aktuaalsust.

Hiljem tegi SVR strateegiliselt õige sammu: asendas agendijuhi rollis V. Zentsovi luuraja-illegaali Sergei Jakovlevi vastu ning lõpetas kohtumised agendiga Eestis. Samal ajal lõppes ka Venemaa Föderatsiooni diplomaatilisest esindusest lähtuva illegaalide liini tegevuse toetamine Eestis. SVR-i Peavalitsuse "S" Keskuse illegaalide osakonna ohvitser Sergei Nikolai p. Jakovlev oli tüüpiline välisriigi ühiskonda edukalt sulandunud luuraja-illegaal, kes esines ja tegutses kui Portugali kodanik Antonio de Jesus Amurett Graf. Tema juhtis agent Her-

man Simmi viimase kinnipidamiseni 19. septembril 2008. Luureohvitserina nõudis ta agendilt Eestit puudutava riigikaitsealase informatsiooni kogumise kõrval ka Euroopa Liidu ja NATO kaitsestruktuuride arvuti- ja kommunikatsioonivaldkondi käsitlevat teavet, mis tundub olevat üks Vene luure prioriteetidest.

Informatsiooni SVR-ile edastas Herman Simm nii suuliselt kui ka dokumenteeritud kujul. Agendiga sidepidamise metoodika kujutas endast Vene luure tavapärasest klassikat. H. Simmi kohtumised SVR-i ohvitseridega toimusid mitmes riigis, praeguseks tuvastatult vähemalt 15 riigis. Koostöö viimasel perioodil panustati peamise konspiratsiooni tagava elemendina Euroopa Liidu liikmesmaa identiteedile. Kohtumistele sõidud olid seotud nii H. Simmi töölähetuste kui ka puhkusereisidega. Vene luure puhul juba ammu ajast tuntud kommunikatsioonivõtete taga seisis SVR-i keskuse ohvitserid. Reeturile maksti edastatud informatsiooni eest sularahas. Kokku õnnestus kaitsepolitseil H. Simmi reetmisest saadud tulu eeluurimisel tõendada 1,3 miljoni krooni ulatuses.

Karistus

25. veebruaril 2009 mõistis Harju Maakohus kokkuleppemenetluse korras Herman Simmi riigireetmise süüdi ning määras talle karistuseks 12 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistuse. Kokkuleppemenetluse osana mõisteti H. Simmilt riigi kasuks välja tsiviilhagi summas 20 miljonit krooni ning üle 1,3 miljoni riigireetmisest saadud kriminaaltulu.

Valeri Zentsov 1997. aastal.

Vene luuraja Sergei Jakovlev.

Herman Simm noore militsionäärina ja miilitsa alampolkovnikuna – kontaktide ajal julgeolekuorganitega.

Tema abikaasa Heete Simmi suhtes lõpetas Riigiprokuratuur 25. veebruaril 2009 kriminaalmenetluse. Nii kahtlustatavana kinnipidamisele eelnenud jälitustegevus kui ka hiljem läbiotsimisel leitud esemed viitasid sellele, et Heete Simm võis abistada Herman Simmi riigireetmisel. Kuid tõendid ei olnud piisavad Heete Simmile süüdistuse esitamiseks.

Igasuguse riigireetmise, eriti aga nii pikaajalise ja laiaulatusliku puhul on kriminaalmenetluse kiirus äärmiselt oluline faktor, sest selgust ootavad kõik riigisisese asutused, aga samuti nii riigi kui ka eriteenistuse välispartnerid, kelle huvisid reetmise läbi kahjustati või võidi kahjustada. Eelkõige on küsimuse all reeturi kodumaaks oleva riigi maine. Seetõttu on H. Simmi kriminaalasja lahendus – kokkuleppemenetluse süüdimõistev kohtuotsus koos pikaajalise karistuse ja välja mõistetud tsiviilhagiga – riigile parim lahendus. Kokkuleppemenetluse kasuks oli Herman Simmi kriminaalasja puhul mitmeid asjaolusid.

1. Kokkuleppemenetlus on kiire. Jõustunud kohtulahendini jõutakse maksimaalselt ühe kuu jooksul alates süüdistatava kohtu alla andmisest. Eesti senist üldmenetluse kohtupidamise praktikast ja protseduure arvestades võib sellises keerulises ja mahukas kriminaalasjas ainuüksi esimese astme kohtumenetlus võtta aega kuni aasta.

2. Kokkuleppemenetlus tagab piisava karistuse ja tsiviilhagi. Kõnealusel asjas lepiti kokku üsna maksimumilähedane karistus (12,5 aastat vangistust; võimalik oli 15) ning kuriteoga saadud vara ja tsiviilhagi tagamiseks süüdistatava vara konfiskeerimine.

3. Kokkuleppemenetlus vähendab kohtuistungiga seotud turvariske. Kohtumenetluses esitatakse selliseid kogutud tõendeid, mis eeldavad kohtumenetluses osalejate salastatud välisteabele juurdepääsu lubade väljastamist ning selleks tuleb teha isikute julgeolekukontroll. Juurdepääs salastatud teabele antakse üldmenetluses oluliselt suuremale isikute ringile kui kokkuleppemenetluses, mis omakorda suurendab ka

salajase informatsiooni avalikuks saamise tõenäosust.

4. Rahvusvaheline kohtupidamise praktika sarnastes kohtuasjades. Ka läänemaailmas on riigireetjate protsessid olnud kinnised ja kestnud väga lühikest aega. Näiteks:

a. Aldrich H. Ames – USA Luure Keskagentuuri (CIA) vastuluuraja, kes müüs ennast Nõukogude Liidu ja hiljem Vene luurele kokku 4,6 miljoni USA dollari eest. Arreteeriti 22.02.1994 ning eluaegse vangistuse kokkuleppemenetluse kohtuotsus jõustus juba 28.04.1994.

b. Robert P. Hanssen – USA Föderaalne Juurdlusbüroo (FBI) vastuluuraja, kes müüs ennast Vene luurele ja keda loetakse kõigi aegade ohtlikumaks riigireetjaks USA-s. Arreteeriti 18.02.2001 ning eluaegse vangistuse kokkuleppemenetluse kohtuotsus jõustus 13.05.2002.

Herman Simmile langetatud pikaajalisel karistusel on mitu positiivset momenti. Reetur sai teenitud palga.

Spiooniskandaali kajastus Portugali ajalehes "Expresso" 03.01.2009.

Reeturi vangistamisega tekkinud pingelukord selgines nii riigisiselt kui ka välismaailmale, sest kuni pole süüdimõistvat otsust, liiguvad ringi vaid oletused, arvamused ja kõikvõimalikud spekulatsioonid. Samuti näitab riigireetmises kahtlustatava isiku kiire kriminaalkorras süüdimõistmine Eesti õiguskaitseasutuste, sealhulgas ka Kaitsepolitsei ameti professionaalsust ja rahvusvahelist taset.

1. Süüdimõistmine ja karistamine toimusid vähem kui 6 kuu jooksul alates vahistamisest.
2. Kiirus ja selgus võimaldavad asuda likvideerima tekitatud riigisiseseid ja rahvusvahelisi kahjusid.
3. Toimus tihe, kiire ja tulemuslik rahvusvaheline koostöö, millega saadi kriminaalmenetluses vajalikke tõendeid.

Õppetunnid

Riigireeturi või välisriigi luuraja tabamine viisil, et teda oleks võimalik kohtu alla anda ja kvaliteetsete tõendite abil süüdi mõista, on väga kee-

ruline ülesanne. See nõuab mis tahes riigi vastuluurelt aega, nüüdisaegseid tehnilisi vahendeid, professionaalseid ja kogunud töötajaid, rahvusvahelist koostööd ning pisut õnne. Tegemist on varjatud ehk peitkuriteoga nagu näiteks korruptsioongi, mille (kiiret) avastamist takistavad ühelt poolt igas mõttes avanenud maailm, teisalt aga kõikvõimalikud tehnilised võimalused oma tegevuse konspireerimiseks ja saadud info edastamiseks. Inimluure eelduseks on ülim konspiratsioon – seda nii värbaja kui ka värvatult poolt. Kahju saab hoopis kolmas pool (H. Simmi juhtumi puhul Eesti riik ja NATO). Luuratakse alati kõige salajasemaid meetodeid ja kõige moodsamaid tehnilisi vahendeid kasutades.

Herman Simmi riigireetmise paljastamisel oli oluline roll kvaliteetset vastuluuretool. Reeturi tekitatud kahjude hindamisel ja reetmise tagajärgede likvideerimisel tegime ja teeme jätkuvalt koostööd NATO ning Euroopa Liidu partneritega. Kaitsepolitsei amet ei varjanud ei avalikkuse ega oma partnerteenistuste eest

ebameeldivat reetmise fakti. Vastupidi – selliste juhtumite vältimiseks tulevikus oleme juhtumi käsitlemisel olnud väga avatud, mis on maailma vastuluureteenistuste praktikas üsna erandlik. Eestile ja NATO-le tekitatud kogukahju ei õnnestu võib-olla mitte kunagi täielikult arvudes väljendada. Kahjude hindamisega tegeldakse pidevalt ja põhjalikult mitmel tasandil ka edaspidi. Kahtlemata sai Eesti kaitsevõime (sealhulgas küberkaitse ning radarite ja kaitsejõudude arendamist puudutav teave) osaliselt kahjustada. Kindlasti tuleb palju senitehtut ümber hinnata, ümber korraldada või ümber ehitada, näiteks turvasüsteemid, töökorraldus, infoturve jms. Samas vajab rõhutamist, et H. Simmi reedetud salajase informatsiooni peamiseks tellijaks Venemaal on tavapäraselt armee Kindralstaap koos oma Luurepeavalitsusega (GRU). Sõjaväelaste oskuslikus käsutuses võinuks reedetud teabe kiire ärakasutamine kaitsepolitsei arvates NATO-t ja Eestit praegusest palju rohkem kahjustada. Ent see olenes juba SVR-i tšekistide-kollegide lahkusest,

kui palju nad pidasid vajalikuks oma informatsiooni GRU-ga jagada.

Herman Simmi puhul tekkis kindlasti paljudel küsimus, kuidas sai reetur nii kaua tegutseda. H. Simm võeti kaitseministeeriumisse tööle 3. augustil 1995. Loomulikult tehti tema suhtes tavapärase taustakontroll, mille käigus ei tuvastatud tollal mitte midagi, mis oleks takistanud teda oma ametikohal töötamast. Võib-olla on huvitav teada, et 1995. aastal kehtinud riigisaladuse seaduse järgi oli kaitsepolitseile julgeolekukontrolli tegemiseks antud 10-päevane tähtaeg. Ka hilisemad tema kui riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja taustakontrollid ei tuvastanud mitte midagi kahtlast. Oma igapäevast tööd tegi mees püüdlilikult, oli väga täpne ja nõudlik. Kui enne riigisaladusele juurdepääsu loa andmist on olemas põhjendatud kahtlus või konkreetsed tõendid, siis saab vastavalt seadusele loa andmisest keelduda. H. Simmi puhul keeldumise alused puudusid. Juurdepääsu andmist või sellest keeldumist tuleb seadustest lähtudes motiveerida ja tõendada, sest keeldumine on kohtus vaidlustatav. Loast ilmajätmine tähendanuks näiteks H. Simmile automaatselt töökoha kaotust kaitseministeeriumis.

Taustakontroll ei ole iseenesest ime-rohi: menetlus ei anna täielikku garantiid, et inimene mingil hetkel vastase kasuks tööle ei hakka. Tegemist on ikkagi esmase sõelaga, mis võimaldab küll riske mõnevõrra maandada, kuid kindlasti ei välista neid täielikult. Ka H.

Simm ei olnud ju julgeolekukontrolli läbimise ajal ennast veel värvata lasknud. Riigireetur loomulikult ei teavita kodumaist vastuluureteenistust. Enne liitumist NATO-ga kontrolliti samuti, kas Eesti riigisaladuse kaitseüsteem vastab NATO nõuetele. Eksperdid leidsid, et vastab. Mitte ükski riik pole veel leidnud ega leiutanud riigireetmist sa-japrotsendiliselt välistavaid meetmeid. Niisuguseid kahetsusväärseid juhtumeid on esinenud ka suurtes, palju rohkem kogemusi ja võimalusi omava-tes NATO riikides (samuti Venemaal endal) ning tõenäoliselt tuleb neid ette ka tulevikus. Võib luua ükskõik kui tugevad ja nüüdisaegsed tehnilised kaitseüsteemid, aga inimlikku teguri-t ei saa mitte kunagi välistada. Eesti riigi ja Kaitsepolitsei ameti seisukohalt on kõige tähtsam, et me reeturi lõpuks ikkagi tabasime. See on signaaliks ka kõikidele teistele praegu veel tegutse-vatele või tulevastele reeturitele – üks-kord jääte vahele niikuinii!

Riigireetur tegutseb üldjuhul äärmiselt konspireeritult. Edukas konspi-ratsioon eeldab aga võimalikult vähest asjast teadvat inimeste ringi. Herman Simmi tegevusest teadlike ja teda tead-likult abistavate inimeste ring koos-neski temast ja tema sidemehest.

Eesti maine kahjustamisest rääki-des on reetmise mõju kahetine. Kindlasti heitis juhtum Eestile halba varju laiema avalikkuse silmis – eelkõige Lääne-Euroopa riikides. Samas part-nerteenistuste ja julgeolekuspetsia-listide silmis on Herman Simmi juh-

tumi kiire kriminaalmenetlus koos kurjategija süüdimõistmisega nii kaitsepolitsei kui ka kogu Eesti mainet pigem tõstnud kui kahjustanud. Vaatamata asjaolule, et tegemist on väga ebameeldiva intsidendiga, õpime sel-lest ja teeme järeldused ning muudame avalikuks tulnud nõrku kohti tugevda-des niimoodi Eesti NATO julgeoleku-süsteemid kindlamaks. Lõpetuseks on oluline rõhutada, et lisaks rikkalikele kogemustele andis H. Simmi spio-naažjuhtum Kaitsepolitsei ametile ja tema partnerteenistustele rohkesti uut informatsiooni Vene luure kontakti-dest ja huvidest Euroopas.

Kaitsepolitsei amet tänab siinkohal kõiki tähelepanelikke ja ausaid inimesi, kes teavitasid meid juhtumitest, kus valeidentiteeti kasutanud Venemaa luuraja Sergei Jakovlev nendega koh-tus või püüdis Eestis kontakte luua. Oleme ka edaspidi huvitatud igast informatsioonist ja vihjest, mis aitak-sid vastuluurel paljastada Eesti riigi julgeolekut kahjustavaid või ohusta-vaid isikuid.

Meie kontakttelefon on 6 121 400.

RIIGISALADUSE KAITSE

2008. aasta olulisemateks märksõnadeks riigisaladuse kaitse valdkonnas võib pidada koolitust ja nõustamist. Seoses uue riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse jõustumisega 1. jaanuaril 2008 pidas Kaitsepolitsei amet vajalikuks pöörata rohkem tähelepanu uue seaduse tutvustamisele. Aasta jooksul korraldati riigiasutustele ja eraettevõtetele 53 riigisaladuse kaitse teemalist koolitust, millel osales üle 1700 kuulaja. Kuna aga kaugeltki veel mitte kõik riigisaladust töötlevad asutused ja ettevõtted ei ole pärast uue seaduse jõustumist Kaitsepolitsei ametilt piisavalt riigisaladuse kaitse väljaõpet saanud, siis jääb koolituste suur maht ilmselt püsima

ka 2009. aastal. Uue seaduse rakendamisel tekitas kõige enam segadust ja küsimusi salastatud teabekandjate salastamise õigusliku aluse märkimine teabekandjale.

Olulisi õigusrikkumisi riigisaladuse kaitse nõuete täitmisel 2008. aastal ei tuvastatud. Samas suureneb pidevalt nende isikute ring, kellel on riigisaladusele juurdepääsu luba (töötlevad või võivad tulevikus suure tõenäosusega hakata töötleva riigisaladust). Ühelt poolt on see tingitud riigisaladuse töötlemise luba omavate erafirmade töötajate hulga suurenemisest, sest üha enam ettevõtteid on huvitatud osalemisest riigihangetes,

mille käigus puututakse kokku salastatud teabega. Salajast teavet tuleb töödelda ettevõtte oma ruumides, see tähendab väljaspool riigiasutuse valduses olevat vallas- või kinnisasja. Saladust sisaldavate teenuste osutamisel riigiasutustele peab vähemalt osa ettevõtte töötajaid omama juurdepääsu luba riigisaladusele.

Teisalt on riigisaladusele juurdepääsu lubade arvu suurenemise põhjuseks üha suurema arvu Eesti kodanike suundumine tööle Euroopa Liidu institutsioonidesse ja NATO struktuuridesse ametikohtadele, millel töötamine eeldab Euroopa Liidu ja NATO salastatud teabele juurdepääsu õigu-

se olemasolu. Nimelt peab iga Eesti kodanik, kes soovib töötada mõnes Euroopa Liidu institutsioonis või NATO struktuuriüksuses ametikohal, millel töötamise eelduseks on salastatud teabele juurdepääsu õigus, läbima esmalt julgeolekukontrolli riigis, mille kodanik ta on – see on Eestis. Alles seejärel väljastatakse talle Euroopa Liidu või NATO salastatud teabele juurdepääsu sertifikaat. Selliste julgeolekukontrollide arvu suurenemine viitab kahtlemata asjaolule, et Eesti kodanikud on hinnatud tööjõuks ka rahvusvahelisel tasandil.

2008. a alguses oli suureks väljakutseks 1. jaanuaril 2008 jõustunud *riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus* ning sellega kaasnev vajadus selgitada kõigile riigisaladust töötlevatele isikutele muudatusi riigisaladuse kaitses. 2009. aastal pakub riigisaladuse kaitses vallas Kaitsepolitsei ametile väljakutset 1. jaanuaril 2009 jõustuvast *kaitseväge korralduse seadusest* tulenev kohustus võtta Kaitseväge Peastaabilt üle julgeolekukontrolli funktsioon kaitseväes ja Kaitseliidus. Seega jääb alates 2009. a algusest alles vaid kaks julgeolekukontrolli teostavat asutust: Kaitsepolitsei amet ja Teabeamet. Seejuures teeb Teabeamet julgeolekukontrolli üksnes oma teenistusse kandideerivate ja teenistuses olevate isikute suhtes (välja arvatud Teabeameti peadirektor ja tema asetäitja) ning Kaitsepolitsei ameti peadirektori ja tema asetäitjate, Siseministeeriumi kantseri ja asekantserite ning prokuröride suhtes. Kõigil ülejäänud juhtudel on julgeolekukontroll Kaitsepolitsei ameti ülesanne.

Samas jääb Kaitseväge Peastaabile endiselt alles kohustus kontrollida riigisaladuse kaitses korralduse vastavust nõuetele ning füüsiliste isikute juurdepääsu riigisaladusele kaitseväes ja Kaitseliidus. Kuivõrd riigisaladusele juurdepääsu andmise korra järgimine, st. julgeolekukontroll isikute suhtes, kes soovivad juurdepääsu riigisaladusele, on üks riigisaladuse kaitses meetmetest, siis eeldab uus töökorraldus kahtlemata senisest aktiivsemat koostööd Kaitsepolitsei ameti ja kaitseväge vahel riigisaladuse kaitses valdkonnas.

2008. aastal jõudis lõpule kohtueelne menetlus ka ühes riigisaladuse seaduse rikkumise kriminaalasjas. Afganistanis Kandahari õhuväebaasis NATO ISAF-i sõjaväelisel missioonil ESTHUMINT-2 üksuse ülemana teeninud kaitseväge ohvitser Rene Toomset kahtlustatakse selles, et ta edastas

avaliku, st. krüpteerimata e-posti kaudu salastatud informatsiooni isikule, kellel ei olnud riigisaladusele juurdepääsu õigust. Samuti jättis ta salastatud dokumendid tööruumiks olevas konteineris asuva laua peale, võimaldades seeläbi salastatud dokumendiga tutvuda kõrvalistel, riigisaladusele juurdepääsu õiguseta isikutel. Nende tegevustega pani ohvitser toime KarS § 241 lg 1 järgi kvalifitseeritava teo – riigisaladuseks tunnustatud teabe ebaseadusliku edastamise ja sellele ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamise. Kriminaalasi on saadetud edasiseks menetlemiseks prokuratuuri.

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

“Kaasmaalased” Venemaa välispoliitika tööriistana

Kaitsepolitsei ameti olulisi töösuundi ontuvastadajate kehtestada Eesti-vastane Venemaa mõjutustegevus. Kahjuks on üheks tähtsaimaks mõjutusvahendiks muutumas nõndanimetatud Venemaa kaasmaalased ehk väljaspool Venemaa Föderatsiooni territooriumi elavad venelased. Mõiste “kaasmaalane” ei kattu mõistega “Venemaa kodanik”. Kui uurida kõnealuse mõiste sisu, siis selgub, et eufemismiga sildistatakse nn. viiendat kolonni ehk teisisõnu: nii kirjeldatakse suurriiklikust ideoloogiast mõjutatud lihtsameelseid inimesi, kes saamata aru oma tegevuse täpsest tähendusest, lasevad ennast ära kasutada ja olla sisuliselt manipuleeritavad objektid, mitte maailma adekvaatselt tunnetavad isiksused.

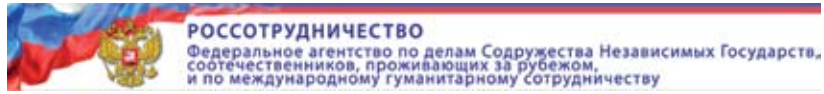
Venemaa tegevus on suunatud sellele, et vastanduksid Eestis elavad venelased (laiemalt kõik mitte-eestlased) ja riigivõim. Tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et “kaasmaalaste” kaitsmine kujutab endast tegelikkuses vaid dekoratiivset katet suurriiklikule välispoliitikale. Kuigi riiklik toetus peaks hõlmama kõiki isikuid, keda Venemaa sõnades oma kaasmaalas-

teks nimetab, on senised kogemused Eestis näidanud, et tegelikult orienteerutakse vaid üksikutele Kremlile lojaalsetele kohalike organisatsioonide juhtidele. Seetõttu on ka kogu toetus (sealhulgas rahaline) vaid kitsa valitud isikute ringi käsutada ja jagada. Tavainimestele on siiani jagunud peamiselt ilusaid lubadusi.

Olulisteks verstapostideks tuleb siin pidada 2005. aastal toimunud Venemaa Föderatsiooni välismaal elavate kaasmaalaste valitsuskomisjoni allutamist otse välisministrile ja välisministeeriumis kaasmaalaste osakonna loomist, mille järel algas järk-järguline riikliku kontrolli tugevnemine “kaasmaalaste” poliitika üle, samuti eriteenistuste rolli kasv Eesti-vastases mõjutustegevuses.

Veel 2006. aastal võis näha, et Venemaa “kaasmaalaste organisatsioonides” toimusid juhtkondade või esindajate valimised. Alates 2007. aastast on aga süvenenud suundumus, kus koordineerimisnõukogudes on loobunud nii hääletamistest kui ka kandidaatide esitamisest – juhtkonnad kinnitatakse diskussioone vältides. Avalikkusele aga kinnitatakse silmakirjalikult, et toimus sisuline arutelu ning juhtkond või delegaadid valiti demokraatlikult.

Peamiselt toimuvad säärased etendused Venemaa “kaasmaalaste konverentsidel”, mis peavad esindama kas ühe asukohariigi või mitmest riigist koosneva regiooni “kaasmaalaskonda”. Neil üritustel esineb alati ka ootamatuid ja palju segadust tekitavaid kõrvalekaldeid Moskvas kinnitatud stsenaariumist. Nii põhjustasid telekanali Pervõi Baltiiski Kanal (PBK) liiga tasakaalustatud kajastused Gruusia–Venemaa konflikti ajal pahameelt Eestis elavates Venemaa kaasmaalaspoliitika aktivistides, kes väljendasid seda avalikult ka Balti regionaalsel konverentsil Riias 2008. aasta augustis. Huvipakkuv on fakt, et 1. septembril 2008 saatis Läti koordineerimisnõukogu esimees Viktor Guštššin Eesti Venemaa Kaasmaalaste Koordineerimisnõukogu sekretärile Andrei Krasnoglazovile Venemaa Föderatsiooni Läti suursaadiku ametliku seisukoha, et suursaadik keelab Osseetia sündmusi puudutava resolutsiooni edastamise PBK-le. Sisuliselt oli Lätis resideeriv Venemaa suursaadik sunnitud blokeerima aktivistide omaalgatusliku tegevuse Venemaale vajaliku meediakanali kritiseerimisel.

Fond "Russki Mir"

Alates 2006. aastast kujundatakse kaasmaalaste poliitikat üha enam nn. põlise Vene ala põhimõtet rõhutatavast kontseptsioonist Russki Mir lähtuvalt. See ideoloogia püüab venelasi identiteedi säilitamiseks üle maailma ühendada kultuuri, keele, usu jt. põhimõtete alusel. 2007. aasta juunis loodi Venemaa föderaalearvest ja eraannetustest finantseeritav fond "Russki Mir". Sama aasta sügisel reaalselt oma tegevuse käivitanud fond asus aktiivselt osalema ja toetama Venemaa kaasmaalaste kongresse. Näiteks rahastas fond 30 000 euroga 01.–02.10.2007 Brüsselis toimunud Euroopa Vene foorumit, mille peakorraldajaks oli Euroopa Vene Alliansi liider ja Euroopa parlamendi saadik Tatjana Ždanok. Nimetatud asjaolu kinnitab, et peale kultuuri ja vene keele projektide rahastatakse otseselt ka poliitilise sisuga üritusi. Mainimist väärib fakt, et fondi "Russki Mir" juhib tegevdirektorina Vjatšeslav Nikonov – kurikuulsa Vjatšeslav Molotovi lapselaps ja NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee (KGB) viimase esimehe Vadim Bakatini toonane nõunik.

2008. aastal asus fond "Russki Mir" aktiivselt tegutsema ka Eestis, finantseerides mitmeid siinsete "kaasmaalaste" projekte. Eestis on nimetatud fondiga seotud mõned endised NSV Liidu eriteenistuste ohvitserid ja mitmed äärmuspoliitikud. Poliitikute näiteks Venemaa Kaasmaalaste Ülemaailmse Koordinatsiooninõukogu ja Eesti Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu liige Andrei

Zarenkov ja Puškini Instituudi juhatusel liige Andrei Krasnoglazov. 27. juunil 2008 toimunud Eesti Venemaa kaasmaalaste organisatsioonide iga-aastasel konverentsil esines fondi "Russki Mir" esindajana ajakirjanik ja endine ENSV Riikliku Julgeoleku Komitee luureohvitser, Eesti Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu liige Vladimir Iljaševitš.

Fondi "Russki Mir" esinduse avamine Tallinnas toimus 18. detsembril 2008 Maneeži 7–2 asuvates Puškini

Rosstrudnitshestvo

2008. aasta mais loodi Venemaal SRÜ Föderaalamet, mis nimetati 6. septembril 2008 ümber SRÜ-s ja Välismaal Elavate Kaasmaalaste ja Humanitaarkoostöö Föderaalagentuuriks (*Rosstrudnitshestvo*). Kaitsepolitsei ameti hinnangul hakkab nimetatud agentuuri tegevus avaldama vene kaasmaalastega seotud protsessidele Eestis mõju alates 2009. aastast, kui jõustuvad Venemaa Föderatsiooni uus kodakondsusseadus ja kaasmaa-

Venemaa tegevus on suunatud sellele, et vastanduksid Eestis elavad venelased (laiemalt kõik mitte-eestlased) ja riigivõim.

Instituudi ruumides. Fondi tutvustav esitlus korraldati Rahvusraamatukogu suures saalis. Kogu ürituse ajal üritasid fondiga seotud isikud pidevalt kontrollida Eesti meediasse edastatavat teavet. Näiteks sooviti kõiki ajakirjanduslikke küsimusi eelnevalt kooskõlastada. Esinduse avamise kohta oli ette valmis kirjutatud fondi enda pressiteade, mida ei lubatud muuta jms. Fondi Eesti esinduse tegevuse alustamine tähistab järjekordse etapi algust Eesti-vastases kaasmaalaspoliitikas. Fondi tegevuse kaudu Eestis saavad Venemaa Föderatsiooni eri ametkonnad senisest enam mõjutada siinseid kaasmaalaspoliitikaga seotud protsesse. Kuigi "Russki Mir" väidab ametlikult, et ta poliitikasse ei sekku, siis esinduse avamine Tallinnas näitas otseselt fondi liidrite sõltuvust kohalikust Venemaa suursaatkonnast.

laste seadus ning alustab tööd kaasmaalaste toetamise programm aastaks 2009–2011. Tuleb rõhutada, et kõnealusel föderaalagentuuril (nagu selle eelkäijal Rosžarubežtsentr'ilgi) on õigus luua endale välisesindusi või kasutada Venemaa diplomaatilisi töötajaid. See tähendab, et föderaalagentuuri Rosstrudnitshestvo heaks võivad alates 2009. aastast töötada kõik Venemaa välisesinduste (saatkonnad, konsulaadid) koosseisulised töötajad ning föderaalagentuurist välislähetusse (saatkondadesse ja föderaalagentuuri välisesindustesse) saadetavad 185 töötajat; lisaks neile veel asukohamaadest palgatavad isikud.

Seega ei ole välistatud, et Puškini Instituudi juurde loodud fondi "Russki Mir" infokeskuse baasil võidakse hakata alates 2009. aastast toetama ka *Rosstrudnitshestvo* filiaali loomist Eestisse. Föderaalagentuuri finant-

seeritakse otse föderaalelarvest, mitte välisministeeriumi kaudu. *Rossotrudnitšestvo* peamised funktsioonid on seotud SRÜ-ga, venekeelse hariduse ja vene kultuuri, teadus- ja tehnilise koostöö ning populariseerimise, vene kaasmaalaste ja humanitaar-koostööga. Huvipakkuv on säte, mille kohaselt peab föderaalagentuur tagama ka riigisaladuse kaitse, mis tähendab üsna suure tõenäosusega seda, et ka selle föderaalagentuuri katte all jätkab Venemaa välisriikides oma luuretegevust.

Venemaa eriteenistused püüavad oma tegevust ümber korraldada, mis tähendab uute võtete ja katete kasutuselevõttu ning luure osakaalu suurendamist. Eesti vastu suunatud (luure)tegevuses tähendab uus föderaalagentuur ka tavapärasest erinevat konspiratsiooni oma tegevuse varjamiseks. Vene kultuuri-tegelasi, intelligentsi, teadlasi ning Puškini Instituudiga seotud isikuid ja poliitikuid on võimalik (enamasti nende endi teadmata) ära kasutada mitmesuguse informatsiooni kogumisel ja levitamisel Venemaale olulistel eesmärkidel. Kaasmaalaspoliitika ja “eraalgatusliku” rahastamise kaudu on Venemaa ametkonnad (sealhulgas ka eriteenistused) viimastel aastatel oluliselt tugevdanud oma kontrolli ja mõju Venemaa kaasmaalaste hulgas – demokraatia viimaste otsustusprotsessides on välistatud. Kaasmaalaste liidrid peavad olema kõrgetele Venemaa riigiametnikele lojaalsed ja talitama täpselt nii, nagu neile ette öeldakse. Samade põhimõtete alusel jagatakse ja saadakse ka toetusraha. Oma Eesti-vastases mõjutustegevuses püüab Venemaa aktiivselt ära kasutada Eesti ärimeeste finantshuvisid. Üha enam soovitatakse siinsetel Venemaa kaasmaalastel pöörduda Venemaal ärihuve omavate ärimeeste poole eesmärgiga neid rahastada. Seejuures püütakse kasutada taktikat, kus mõjutustegevuse maksaks kinni mitte

Venemaa, vaid Eesti enda maksu-maksjad.

Areng Venemaa kaasmaalaspoliitikas näitab Venemaa ambitsioonide kasvu maailmas ja eriti Balti riikides. Kui mujal Euroopas püütakse koondada vene kogukonda ja realiseerida selleks toetusprogramme, siis Balti riikides kavandatakse pääsu Euroopa parlamenti ja üheks eesmärgiks on seatud Euroopas vene keelele ametliku keele staatuse andmine. Eesti kontekstis tähendab “vajadus teha asukohariikide valitsustega edukat koostööd” ilmselt surve avaldamist valitsusele kolmanda sektori ja Euroopa Liidu struktuuride kaudu, kus ei tunnetata Venemaa kaasmaalaspoliitikat nii teravalt.

Viimaste andmete kohaselt on Venemaa otsustanud 2009. a Euroopa parlamendi valimistel panustada üllatuskandidaadile Aleksei Semjonovile. Kuigi A. Semjonovi kuulumine Konstitutsioonierakonna ridadesse ei olnud mingi saladus, pole mees end poliitikuna seni avalikkusele mitte millegagi tõestanud. Seda märkimisväärsem oleks, kui Venemaa omaka-supüüdlikel eesmärkidel reedaks Eestis pikka aega ja ennastohverdavalt Kremli ideid propageerinud Dmitri Klenski ja Konstitutsioonierakonna senise juhtpoliitiku Georgi Böstrovi ning asuks otsima uusi alternatiive. A. Semjonovi puhul on tegemist klassikalise Kremli lojalse isikuga, kes kooskõlastab oma tegevuse ja otsustused finantseerijate soovidega.

Venemaalt toetatud äärmuslased

Üheks suurimaks julgeolekuohuks mis tahes riigile on ühiskonna sisemine lõhenemine kas poliitilisel, rahvuslikul või usulisel pinnal. Lõhe ühiskonnas muudab riigi oluliselt haavatavamaks väljastpoolt. Lõhestamist algatavad ja süvendavad alati kõikvõimalikud äärmusliikumised.

Kuigi enamik vene keelt kõnelevatest noortest on edukalt Eesti ühiskonda lõimunud, teenib aega kaitseväes, omandab Eestis võimaldatavat parimat haridust ja osaleb poliitikas, on viimase kahe kümnendi jooksul nende kõrval üles kasvanud noori venelasi, kes küll naudivad siinseid demokraatlikke vabadusi ning on teadlikud oma kodanikuõigustest, kuid elavad samas kas osaliselt või täielikult Venemaa meedia ja infokanalite mõjuväljas. See marginaalne osa vene keelt kõnelevatest noortest on identiteedi otsingul orienteeritud täielikult Venemaale ning hetkel seal domineerivatele imperialistlikele ja šovinistlikele väärtustele. Võõrdeoloogias ja -propagandast enim mõjutatud isikud vastandavad end teravalt Eesti riigile, otsivad mõttekaaslasi ja püüavad leida tegevusväljundit. Mida enam tähelepanu neile pööratakse, seda enam saavad nad innustust ja ühtlasi kasvab oht nende tegevuse äärmusse kaldumiseks.

Kõik Eestis praegu tegutsevad äärmuslikult meelestatud vene rühmitised, grupid ja üksikaktivistid on saanud innustust Venemaa suurriiklikust propagandast ning orienteeritud oma tegevuses Venemaalt saadavale ideoloogilisele ja rahalisele toetusele. Nad püüavad õhutada rahvuslikke vastuolusid, mängides erinevatele ajaloolistele tähtpäevadele ja erinevatele ajalookäsitlustele, ning toetavad eesti ja veneelanikkonna segregatsiooni (vene keelele ja haridusele eristaatuse andmise nõuded jms.). Seadustega lubatava ja mittelubatava piiril balansseerivate venemeelsete rühmitiste ja üksikisikute ühiskonda lõhestavat tegevust ei ole alati võimalik vajalikul ulatusel takistada, sest sellega piiraksime demokraatlikke vabadusi. Tegemist on paradoksigaga.

Möödunud aastal püüdsid vene äärmuslaste juhid leida uusi väljundeid, koostööpartnereid ja rahasta-

Läbikukkunud vaenu õhutamise katse – Sütiste tee 42 asuva Tallinna 53. keskkooli soditud sein.

jaid. 2008. aastat iseloomustab vene äärmuslaste varasemast tunduvalt aktiivsem internetikasutus oma ideede propageerimiseks. Peamiste põhjustena võib esile tuua kaks: reaalseks tegevuseks (miitingud, piketid) vajaliku toetajaskonna puudumine ja kohtuprotsessid 2007. a aprillioode massikorratustes osalenute üle. Nii näiteks suutsid laialdasele vene kogukonna toetusele pretendeerivad radikaalid “Notšnoi Dozori” sildi all 2008. aasta “tähtsündmusele” – massikorratuste aastapäeva tähistamisele – “mobiliseerida” kõigest mõnikümneks isikut. 22. septembril, Punaarmee Tallinnasse sissemarsimise aastapäeval, koosnes “miiting” aga vaid tosinast isikust.

Kõikvõimalike võtetega Eesti ühiskonna lõhestamist taotlev marginaalne ja käputäie toetajaskonnaga “Notšnoi Dozor” pälvis ka 2008. aastal Eesti meedias ebaproportsionaalselt suurt tähelepanu, mis on pöördvõrdeline selle rühmitise tähtsusega vene kogukonnas. Gruppi iseloomustavad liidritevahelised sisevastuolud ja välise toetuse vähenemine. Peamiselt on meedia (ja selle kaudu avalikkuse)

tähelepanu pälvinud nädalavahetusel “Notšnoi Dozori” internetileheküljelt üles korjatud juhuslikud uudised. Markantseima näitena võib tuua 2007. a novembris täiesti tühjalt kohalt tekkinud Eesti krooni devalveerimise paanika venekeelse elanikkonna hulgas, mis leidis Eesti ajakirjanduses laialdase kandepinna alles pärast seda, kui “Notšnoi Dozori” igavlevad aktivistid “uudise” oma võrgulehel avaldasid. Tegemist polnud “Notšnoi Dozori” arvamusega, vaid lihtsalt mitmesugustest linkidest üleskorjatud kirjetega. “Notšnoi Dozori” poolt refereeritud avaldused olid tegelikult juba oluliselt varem tehtud ja tollal täiesti tähelepanuta jäänud.

Teadvustagem, et enamik Eesti vene äärmusgruppidest on tegelikult suurel määral virtuaalsed internetiprojektid, millel puuduvad reaalsed toetajad. “Notšnoi Dozori” aktivistide põhitegevus seisneb oma võrgulehe kaudu levitatavate uudistega Eesti meedia tähelepanu püüdmises. Suurimateks saavutusteks loetakse juhtumeid, kui keegi Eesti poliitikutest vaevub nendega diskuteerima.

Samuti end meediasse “murdnud” kolmeliikmeline (!) “Uue Põlvkonna Loodelaste Liit” suutis 2008. aastal oma kodulehel produtseerida eri valdkondades kokku 11 avaldust. Seltskond rõhutab neis avaldustes oma tegevuse ühe olulise valdkonnana haridust ning püüab end näidata venekeelse hariduse ja vene koolide kaitsjana. Saatuse irooniana tabas politsei 11. oktoobri öösel grupi liikme õppuraktivist Aleksandr Kotovi sodimas oma endise kooli (Tallinna 53. keskkooli) seinale eestikeelseid sõnu “KURADI TIBLAD”. Selleks et sõnum mõjuvamana tunduks, viskas nooruk enne koolimaja pihta ka enda valmistatud värvipommi, rikkudes nii maja kaks seina. Muidugi ei saa välistada A. Kotovi naiivset soovi selle teo kaudu oma äärmuslikule tegevusele toetajaid leida. Kaitsepolitseid on mõnikord süüdistatud noorte põhjendamatus tagakiusamises. Eelkirjeldatud juhtum näitab, et eriteenistus ei saa tegevusetult pealt vaadata, kui ebasõbraliku riigi propaganda sotsiaalselt ebaküpseid noorukeid või koguni alaealisi seadusrikkumistele õhutab. Kõigi äärmuslikult meelestatud vene rühmitiste ja grupikeste ühisteks

“Notšnoi Dozor” ja Impressum teineteise embuses.

Galina Sapožnikova

tunnusteks on põhimõttelagedus ja maailmavaateline virvarr. Olgu selle näiteks siis A. Kotov ja tema kaks kaaslast, kes ühest küljest kaitsevad sõnades vene koole, teisalt aga sodivad koolimaja seina ja nimetavad venelasi tibladeks. Või juba eespool räägitud “Notšnoi Dozor”, mis teeb ühtviisi koostööd nii Venemaa Föderatsiooni vanameelsete Pihkva kommunistide kui ka ultranatsionalistidega.

Vene äärmuslaste tegevuse tekkepõhjustes võib täheldada klassikalise äärmusluse algeid, kus inimesed, kes ei suuda oma eraelu ja töö korraldamisega toime tulla, hakkavad enda saamatuse õigustamiseks süüdlasi otsima. Igasuguse äärmusluse põhitunnuseks ongi vastandumine – olgu siis rassiliste tunnuste (neonatsid) või keeleliste tunnuste (vene šovinistid) põhjal. Suutmatusele leida oma kohta ühiskonnas viitab vene äärmusrühmituste liikmete valdav ebaõnnestumine isiklikus elus ja tööalaselt. Oma piskuritegevust, huligaanitsemist, mak-

sudest kõrvalehoidumist, alkoholi- joores ja juhilubadeta autoga sõitmist jms. püütakse näidata riigipoolse diskrimineerimisega rahvuslikul pinnal. Väidetav rahvuslik diskrimineerimine pakub aga tööd ja leiba äärmuslaste ihuajakirjanikele Jekaterina Zorinale Venemaa telekanalist *Rossija* ning Galina Sapožnikovale Moskva ajalehest “*Komsomolskaja Pravda*”. 2008. aastal ei piirdunud nende tegevus üksnes äärmuslaste endi üritustest “kangelaslugude” kirjutamisega: koos “Notšnoi Dozori” aktivistidega loodeti provotseerida ka oma kujuteldavaid vaenlasi. Viimaseid loodeti leida näiteks iga-aastaselt “valel poolel sõdinud” sõjaveteranide kokkutulekult Sinimägedes. J. Zorina ja G. Sapožnikova sõitsid selleks Riist Eestisse samas autos, reisikaaslaseks ei keegi muu kui aprillikorratuste organiseerimises kohtu alla antud Maksim Reva.

G. Sapožnikova eestvedamisel ja Venemaa rahastamisel käivitati 28. oktoobril 2008 uudne infosõja

projekt – end “rahvusvaheliseks meediaklubiks” nimetav MTÜ Impressum, mille peaulesandeks on muuta Vene propaganda võtmeteemasid eestimaise meedia jaoks atraktiivseks. Häm-mastav, et täpselt samal kuupäeval (28. oktoobril) asutati Moskvas fond “Ajalooline mälu” (“Историческая память”), mille peadirektoriks on tuntud vene ajaloovaltsija Aleksandr Djukov. Fond on võtnud endale eesmärgiks võidelda Balti riikides ja Ukrainas toimuva XX sajandi “ajaloo ümberkirjutamise” vastu. Impressumi üheks esimeseks tegevuseks sai A. Djukovi 2007. aastal ilmunud, kuid tähelepanuta jäänud raamatu “*Müüt genotsiidist: nõukogude võimu repressioonid Eestis (1940–1953)*” kiirkorras eesti keelde tõlkimine ja Eestis avaldamine. Raamatu kirjastamisse kaasati ka endine Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee luureosakonna ohvitser Vladimir Iljaševitš. Trükise esitlus kavandati provokatsiooniliselt 1949. aasta massiküüditamise 60. aastapäevale – 26. märtsile 2009.

“Notšnoi Dozori” aktivisti pagas Eesti – Venemaa piiril. Nii varustataksegi Kremli propagandamasinat materjalidega, mis peavad Eestit diskrediteerima. Parema puudumisel sobivad selleks ka ajalooteemalised publikatsioonid.

Igasuguse äärmusluse põhitunnuseks ongi vastandumine – olgu siis rassiliste tunnuste (neonatsid) või keeleliste tunnuste (vene šovinistid) põhjal.

Kuigi Aleksandr Djukovil puuduvad ajaloolasena nii teaduslik kraad kui ka silmapaistvad professionaalsed saavutused, pääseb ta väga kergesti ligi Venemaa Föderaalse Julgeolekuteenistuse (FSB) arhiivis säilitatavatele dokumentidele. Tavaajaloolastele, sealhulgas ka Venemaa kodanikele, on selle arhiivi ukсед kindlalt suletud. A. Djukov tegutseb seega kindlasti FSB täielikul teadmisel ja heakskiidul.

Oluline on rõhutada, et Venemaa ajakirjanduse esindajad ei täida mitte ainult otsest äärmuslaste tegevuse koordineerija rolli – märksa tähtsam on nende poolt meedias loodud Eestivastane või Eesti-vaenulik foon. Nii võis 2008. aasta Venemaa–Gruusia relvakonflikti puhul näha, et Venemaa massiivne propaganda mõjutas kõiki arvuka venekeelse auditooriumiga

Euroopa riike ja aktiveeris sealseid vene äärmuslasi mitmesugustele aktsioonidele. Eestis näiteks aktiveerus Venemaa–Gruusia relvakonflikti ajal mõnda aega pärast 2007. a aprillisündmuse tagasihoidlikult elanud Dmitri Klenski, kes paistis silma mitmete Venemaa tegevust heakskiitvate avalduste ja abirahade kogumise kampaniaga Lõuna-Osseetia toetuseks.

Vasak- ja paremäärmuslus

Jätakuvalt on kaitsepolitsei tähelepanu all ka nii parem- kui ka vasakäärmuslikult meelestatud isikud ja tegevused, mis võivad viia ekstremismi tekkele või vägivaldsete konfliktideni. 2008. aastast võib olulisima tendentsina nimetada tihenevat koostööd Eesti ja välisriikide mõttekaaslaste (nii parem- kui ka vasakäärmus-

laste) vahel, samuti vasakäärmusluse selgemat kujunemist. Viimastel aastatel on Euroopas järjest suuremaks probleemiks muutunud paremäärmuslaste (*skinheadid*, neonatsid) ja vasakäärmuslaste (antifašistid, anarhistid, globaliseerumisvastased, anti-rassistid) omavahelised konfliktid ja vägivaldsed kokkupõrked. Näidetena võib tuua taaskord iga-aastase paremäärmuslaste Salemi marsi Rootsis ja mitmes riigis toimuva Euroopa Sotsiaalfoorumi, millega kaasnevad vägivaldsed meelevaldused.

Välisriikidest on Eesti paremäärmuslastel kõige tihedamad kontaktid Rootsi mõttekaaslastega. Selliste kontaktide peamiseks arendajaks on Pärnus elav aktiivne paremäärmuslane ja Eesti Iseseisvuspartei (EIP) juhatusel liige Kaido Nõmmik. Just tema kutsel viibisid 09.–11.05.2008 Eestis 24 Rootsi neonatsliku organisatsiooni *Swedish Resistance Movement* (SRM) liiget. SRM on kõige vägivaldsem Rootsi paremäärmuslik organisatsioon, mida iseloomustab

SRM liikmed

hästi asjaolu, et pooled selle umbes 150 liikmest on kriminaalkorras karistatud. 2008. aasta märtsis SRM-i liikmete juures tehtud läbiotsimistel võttis Rootsi politsei ära suure koguse tulirelvi, laskemoona ja lõhkeainet.

Rootsi paremäärmuslased Eestis

24.07.2008 saabusid Rootsist Eestisse 8 Rootsi paremäärmusliku liikumise Info14 liiget, eesotsas Eestis sissesõidukeelu nimekirja kantud Robert Vesterlundiga. Koostöös tolliametnikega peeti R. Vesterlund kinni ja saadeti piirivalve poolt tagasi Rootsi. Ülejäänud isikute suhtes viidi 26.07.2008 hommikul koostöös politseiga läbi operatsioon, mille ajal tuvastati ühel sõiduki roolis olnud isikul alkoholitarvitamise tunnused ning teisel muud liiklusrikkumised.

Mõlemat masti eesti äärmuslaste rahvusvaheliste kontaktide kaudu võivad eelkirjeldatud probleemid lähiaastatel ka Eestisse jõuda. Augustis 2008 pidas Rootsi politsei kinni mitu Eestist pärit loomakaitsjat, kui üritus, millel nad osalesid, muutus vägivaldseks. Detsembris 2008 saadeti Rootsi riigipiirilt tagasi kuus eesti *skinheadi*, kes tahtsid osaleda Stockholmis Salemi marsil. Kuna Eestiski on viimasel ajal pead tõstmas vasakpoolset meelestatud liikumised ja sagenemas nende aktsioonid, siis võivad peagi ka siin muutuda potentsiaalseks ohuks nii aktsioonid ise kui ka kahe vastanduva poole omavahelised konfliktid. 2008. aastal oli juba märgata vanema põlvkonna *skinheadide* rahulolematust Eesti anarhistide ja loomaõiguslaste aktiveeruva tegevusega, milles nad näevad ohtu Eesti riiklusele. Tihti ongi vasak- ja paremäärmuslaste eesmär-

giks omavahelise konflikti otsimine või provotseerimine, mitte oma ideede kaitsmine või nende levitamine. Noored, kes äärmuslaste põnevatenatunduvate aktsioonidega uudishimust või seklustuhinast ajendatuna kaasa lähevad, ei anna endale tihti aru, et võivad sellega oma saatuse kaalule panna või tuleviku ära rikkuda. Nagu kõik oma riikide sisejulgeolekut tagavad Euroopa eriteenistused, nii jälgib ka kaitsepolitsei kõiki kooslusi, mis oma tegevusega vägivalda propageerivad ja õhutavad.

Eesti paremäärmuslased korraldavad aeg-ajalt üritusi, mis on otseselt seotud natsionaalsotsialismi ideede propageerimisega. Selliste ettevõtmiste algatajaks ja organiseerijaks on juba aastaid olnud soomlane Risto Mikael Teinonen, kes on korraldanud nii Tallinnas kui ka Tartus Adolf Hitleri

Skinheadid kontserdil

sünniaastapäeva ja teiste Kolmanda Reich'iga seotud tähtpäevade (Müncheni "ölleputs", Wannsee konverents jne.) tähistamist. Kuigi neonatside arv Eestis piirdub vaid paarikümnega, toovad nii eelmainitud juhtumid kui ka natsionaalsotsialismi ja ksenofoobiat pooldavate-propageerivate isikute osalemine ajaloosündmuste mälestusüritustel Eesti riigile otsest kahju, andes Venemaa propagandale võimaluse näidata Eestit kui natsismi toetavat riiki. Teisalt peab erinevate ajalookäsitluste puhul alati arvestama neid võimalikke vastukajasid ja mõjusid, mida nad tekitavad Eestile sõbralikes riikides, kes erinevalt Eestist, kannatasid Teise maailmasõja ajal peamiselt just natside, mitte Nõukogude okupatsiooni läbi.

Noorte ideoloogilist segadust näitab seegi, kui end rahvuslasteks või eesti

sõjameeste toetajateks nimetavad isikud osalevad samas provotseerivalt ka Kolmanda Reich'i kuritegeliku natsirežiimi omaaegsete tähtpäevade tähistamisel. Just seetõttu annavadki niisugused noored põhjuse liigitada end kogu Euroopas paremäärmuslasteks ehk äärmusliku ideoloogia kandjateks.

Märkimisväärse muutusena 2008. aastast võib nimetada Eesti paremäärmuslaste üha suurenevat huvi poliitikas osalemise vastu. Orientatsiooni muutust võib eelkõige seletada paremäärmuslaste poliitilise eduga mitmes Lääne-Euroopa riigis, millest ka nende mõttekaaslased Eestis on inspiratsiooni saanud. Eeskujudena nähakse eelkõige Saksamaa Rahvusdemokraatlikku Parteid (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands*, NPD) ja Rootsi Vastupanuliikumist

(*Swedish Resistance Movement*, SRM). Peamiselt loodetakse suuremat ühiskondlikku tähelepanu ja toetust eelkõige Eesti Iseseisvuspartei (EIP) abil, mille juhatusel liikmetest pooldavad paljud paremäärmuslikke vaateid, mõned on olnud nooruses aga *skinheadid*.

VENEMAA MÕJUD EESTI MAJANDUS- JULGEOLEKULE

2008. aasta osutus pöördeliseks kogu maailmas, kui rahanduskriis muutus majanduskriisiks, mille haripunkti ennustatakse alles 2009. aastal. Kriisist ei jäänud puutumata ka Venemaa, mille majandust mõjutavad oluliselt ligi neli korda langenud nafta hind ning sellele kuuekuise nihkega järgneva gaasihinna langus. Tööpuudus on kasvamas ning mullune ligi 6% suurune majanduskasv on 2009. aastal pöördumas majanduslanguseks. Muutused majanduses on sundinud Venemaalitsust korduvalt muutma riigi-

eelarvet ning devalveerima rubla. Venemaa riigireservid kahanevad suure kiirusega. Rahanduskriis ja sellega kaasnev usaldamatus on tõsiste probleemide ette seadnud ka Venemaa suured kontsernid nagu *Gazprom*, *Rosneft* ja *Transneft*, kellel on raskusi nii oma laenude refinantseerimise kui ka arenemiseks tarvilike investeeringute hankimisega. Muu hulgas peavad *Rosneft* ja *Transneft* Hiinaga läbirääkimisi vastavalt 15 ja 10 miljardi dollari laenamiseks bartertehinguga, kus tasutakse nafta-

tarnetega. Samas kasutab Venemaa valitsus veelgi enam võimalust erettevõtteid riigistada.

2008. aastal täheldas Kaitsepolitsei amet Venemaa kapitali kasvavat huvi Eesti energeetika vastu. Jätkuvalt võis tuvastada Venemaa energiajulgeoleku seisukohalt olulise *Nord Streami* projekti Eestiga seotud mõjutustegevust. Peamiselt kasutatakse survestamiseks projektis osalevaid Euroopa partnereid (*BASF*, *Gasunie*) ning mõjuisikuid Saksa-

maal, Hollandis ja Soomes. Maailma majanduses toimuvad protsessid on põhjustanud muudatusi ka *Nord Streami* projekti realiseerimisel. 2008. a novembris saatis *Nord Stream AG* kõikidele Läänemere-äärsetele riikidele keskkonnamõtjude hindamise aruande mustandi. Kuigi tegemist on lõpliku aruande mustandiga *Nord Streami* Espoo raportist, jättis raporti koostanud *Ramboll Group AS* välja kõik märkused ja puudused, millele nii päritolu- kui ka mõjutatud riigid (Eesti kuulub viimaste hulka) on varem korduvalt viidanud, samuti esineb esitatud järeldustes palju vasturääkivusi.

Teise olulise arenguna Venemaa Eesti-vastases mõjutustegevuses võib nimetada Venemaa huvi kasvu nii Eesti

Venemaa Föderatsioonis on vastu võetud seadus spetsiaalsetest majandusmeetmetest, mida võidakse Eestigi puhul tulevikus rakendada.

(või Eestiga seotud) tuumaelektrijaamade projektide kui ka tuuleenergia kasutamise projektide vastu. Viimaste puhul on oluline, et Eesti tuuleenergia ebastabiilsuse kompenseerimiseks on praegu kõige tõenäolisemaks lahenduseks gaasiga töötavad generaatorid. Vene taustaga ettevõtte Greta Energy Inc on plaan ehitada Hiiumaale ja Ida-Virumaale tuuleparke koguvõimsusega 1500–2000 MW. Kuigi Greta Energy loodi 2004. aastal Kanaadas, on ettevõtte väga tihedalt seotud Venemaaga: selle juhid on pärit Venemaalt ning suurim kontor väljaspool Torontot asub Moskvast.

Lisaks energiaprojektidele on säilinud Vene kapitali huvid transiidis, kus toimuvat mõjutavad nii majanduslikud kui ka poliitilised protsessid. Arengud Eestit läbivas transiidis on vastuolulised. Ühest küljest hakkavad Venemaa halvenevas majandusolukorras üha suuremat rolli mängima majanduslikud argumendid ning kaupu hakatakse vedama sealt, kus see on odavam. Viimane omakorda suurendab Eestit läbiva kaubatransiidi võimalusi nendes kaubagruppides, kus vedajatel on sõlmitud soodsamad raudteeveo lepingud. Näiteks seadis ettevõtte Venemaa Raudteed varem pidevalt takistusi Eesti kivisöetransiidile (ei antud vaguneid ega kinnitatud veograafikuid), toetades sellega Ust-Luuga ja Murmanski sadamat. Detsembris 2008 need takistused osaliselt kadusid. Põhjustena võib tuua suurema nõudluse kivisöe järele, Venemaa sotsiaalse olukorra (söekaevuritele üritatakse säilitada töökohad), terminaliga sõlmitud soodsad raudteeveo lepingud ning omanike vahetuse sөө-terminalis. Samas ei pruugi transiidiga seotud firmade üleminek Venemaa

konsortsiumitele kaasa tuua transiidi elavnemist, sest uue faktorina mõjutab transiiti Venemaa majanduslangus.

Eestit läbivat Venemaa transiitkaubandust mõjutab jätkuvalt Venemaa Läänemere-äärsete sadamate arendamine, seda eriti Ust-Luugas. Samas peab nentima, et majandus- ja rahanduskriisist tingituna on pooleliolevad suurprojektid peatumas või lükkumas tulevikku. Kõik nimetatud tegurid kinnitavad veel kord Venemaaga seotud transiidiäri kõrgeid ja mitmepalgelisi riske, mille põhjusi ei ole mõtet otsida Eestist.

Kaitsepolitsei ameti hinnangul on majandusjulgeoleku valdkonnas ohuks Venemaa katsed mõjutada majanduslike hoobade kaudu naaberriikide, sealhulgas Eesti sisepoliitikat. Jätkuvalt on riskiks Eesti ettevõtete sõltuvus peamiselt Venemaalt tarnitavast toorainest.

Venemaa Föderatsioonis on vastu võetud seadus spetsiaalsetest majandusmeetmetest, mida võidakse Eestigi puhul tulevikus rakendada. Teisalt on praktika näidanud, et Venemaa läheb probleemidele loominguliselt ja on valmis kasutama ka mitteametlikke majandussanktsioone, tehes seda tavaliselt valikuliselt, mille tulemusena Kremli võimuringkondadega paremates suhetes olevad ettevõtted saavad konkurentsieelise.

Grupp *Jamaat Tabligh* liikmeid 13.05.2008 Tallinna sadamas.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE

Eesti on olnud väheseid riike Euroopas, kus ei tegutse radikaalseid islamistlikke rühmitisi. Samas ei tähenda see, et Eesti ei peaks pöörama tähelepanu islamiterrorismiga seotud ohtudele. Ühelt poolt tuleb arvestada, et Eesti on osa Euroopa Liidu ja maailma ühisest julgeolekukeskkonnast, kus riigipiirid on kadunud ning kus terrorism on tõsiseks ohuks. Viimased aastad on näidanud, et just Euroopa on muutumas mastaapsete terrorirünnakute sihtmärgiks. Teiselt poolt

mõjutab Eestit ka terrorism kaugemates maailmajagudes: kuna Eesti elanikud reisivad üha rohkem, võivad nad sattuda terrorismi ohvriteks ka väljaspool Eestit. Paljudes riikides on viimastel aastatel rünnatud just turismiga seotud objekte, markantseimaks näiteks sellest on Indias 2008. aasta detsembris toimunud rünnakud hotellidele.

Schengeni viisaruumiga liitumisel on märgatavalt kasvanud Eesti atraktiivsus illegaalse immigratsiooni transii-

dimaana. Olukorra illustreerimiseks sobib näide Indiast Punjabi piirkonnast, kus 2008. aasta suvel levitati kuulutust, millega kutsuti Eestisse õppima. Kuulutuses oli märgitud, et Eesti on Schengeni riik ning Eesti viisat on lihtne saada. Võttes arvesse olemasolevat ja varasemat informatsiooni, on tõenäoline, et pakkumise vastu huvi tundvad isikud ei ole huvitatud mitte Eestisse õppima tulekust, vaid saades Schengeni viisa, suunduvad edasi mõnda teise Euroopa riiki.

Samamoodi on Eestisse soovinud tulla illegaalseid immigrante näiteks Nigeeriast, Pakistanist, Gruusiast, Hiinast, Venemaalt jne. Levinud on skeem, kus internetist otsitakse mõni suvaline kool või eraettevõtte ja üritatakse neid veenda viisataotlejatele kutset tegema. Paljud ettevõtjad kutsuvadki endale heauskselt külalisi. Pettusega saadud viisat kasutatakse aga teistel eesmärkidel kui viisa taotlemise ajal väidetud.

Välisriikide islamiorganisatsioonid Eestis

Kuigi Eestis riigisiseseid islamistlikke rühmitisi ei tegutse, suurenes 2008. aastal välisriikide mitmesuguste islamiorganisatsioonide huvi Eesti moslemite kogukonna vastu. Mõningaid selliseid organisatsioone või nende üksikuid Eestit külastanud liikmeid on alust seostada ka radikaalse islami toetamisega. Huvi Eesti moslemite kogukonna vastu on avaldunud nii Eesti külastamises kui ka rahalistes toetustes, samuti on siinseid moslemeid kutsutud üritustele välisriikides. Selline huvi on kahepoolne: ka Eesti moslemitel on jätkuv huvi väliskontaktide loomiseks, mille üks põhjuseid on soov leida toetajaid Eestisse mošee rajamiseks. Nende seast, millel olid 2008. aastal Eestiga kontaktid, tuleb olulisematena välja tuua organisatsioonid *Jamaat Tabligh*, *Al-Waqf Al-Islami* ja *Hizb ut-Tahrir*.

Kaitsepolitsei ameti varasemates aastaraamatutes on kajastatud Eesti moslemite regulaarseid kontakte fundamentaalset islamit levitava organisatsiooniga *Jamaat Tabligh*, mille liikmed on regulaarselt Eestit külastanud alates 2003. aastast. Mainida tuleb, et kuigi tegemist on pealtnäha tõsiuslike misjonäridega, leidus Eestit külastanud *Jamaat Tabligh*' liikmete seas nii kriminaalkorras (narkokuritegude ja

dokumentide võltsimise eest) karistatud isikuid kui ka isikuid, keda on alust seostada islamiäärmusluse toetamisega välisriikides.

2008. aastal viibisid Eestis ka islamiorganisatsiooni *Al-Waqf Al-Islami* Saudi Araabia päritolu liikmed. *Al-Waqf Al-Islami* on Saudi Araabias asutatud heategevusorganisatsioon, mille haruorganisatsioonid Euroopa riikides on ehitanud mitmeid fundamentaalset islamit järgivaid mošeesid ja koole. Eestis on *Al-Waqf Al-Islami* rahastanud islamiusuliste laagreid naistele ja noormeestele.

Kolmest eespool nimetatust kõige radikaalsemaks islamiorganisatsiooniks on *Hizb-ut-Tahrir*. Tegemist on islamiparteiga, mille eesmärgiks ülemaailmse islami Kalifaadi loomine. Organisatsioon on keelustatud enamikes Araabia maades, aga ka näiteks Saksamaal. Eestiga on *Hizb ut-Tahrir* esialgu olnud vaid põgus seos – üks selle aktiivne liige Lääne-Euroopast külastas 2008. aastal Eestit ja otsis siin kontakti kohalike moslemitega.

2008. aastal jätkusid Eesti moslemite kontaktid ka islamiorganisatsiooniga World Association of Muslim Youth (WAMY), mida kajastati eelmises Kaitsepolitsei ameti aastaraamatus seoses Eesti moslemite osalemisega WAMY laagrites. Ka 2008. aastal võtsid 12 Eesti moslemikogukonna liiget osa Poolas toimunud WAMY laagrist noortele moslemitele.

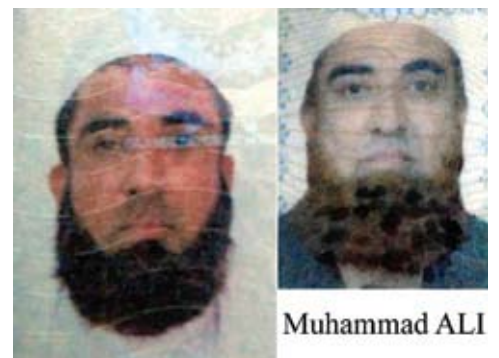
Huvipakkuvana võib 2008. aastast esitada ka Soome Islamipartei (SIP) ja selle juhi Abdullah Tammi Eestisse suunatud mõjutustegevuse. Nimelt saatis A. Tammi Eesti saatkonnale Helsingis kaks hoiatavat kirja, millest ühes "soovitati" Iraagist välja viia Eesti väekontingent, teises mõisteti hukka USA

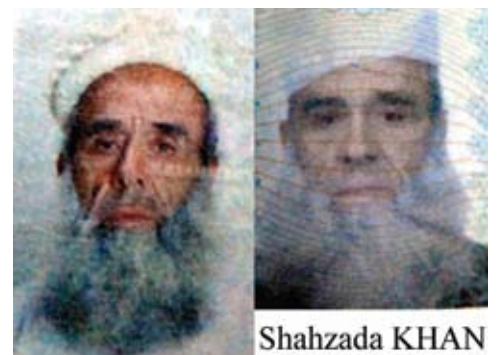
Muhammad HANIF

Muhammad ASLAM

Muhammad ALI

Shahzada KHAN

Pakistani päritolu *Jamaat Tabligh*' liikmed Eestis.

ja Eesti toetus Gruusiale ning avaldati samas toetust Venemaa Gruusia-vastasele rünnakule. Otsest Eesti-vastast ähvardust kirjad ei sisaldanud, nende peamiseks eesmärgiks oli tõenäoliselt tähelepanu tõmbamine oma parteile. Abdullah Tammi on islami usu vastu võtnud soomlane, kes on tihedalt seotud islamiorganisatsiooniga *Jamaat Tabligh*. A. Tammi tunnistas 2008. aastal meedias, et “töötas KGB heaks” nii Nõukogude Liidu ajal kui ka pärast impeeriumi lagunemist. Tema teise kirja stiil sarnanes Venemaa meedias kasutatava retoorikaga.

Nii nagu mitmes teises Euroopa riigis on ka Eestis üha enam märgatav tendents, et islami usu võtavad vastu mittesünnijärgsed moslemid ehk eesti või vene rahvusest isikud. Enamiku konvertiitidest moodustavad naised, kes on islami usku pöördunud moslemist elukaaslase või abikaasa mõjutusel. Konvertiitid võtavad enamasti üle oma abikaasa või mõne eeskuju usu ja tõlgendused, seda ka juhul, kui need on äärmuslikud. Teadaolevalt on rahvusvahelised terrorirühmitised väga huvitatud pöördunute värbamisest, kuna need ei ärata õiguskaitseorganite tähelepanu. Konvertiitide võimalikku

vusprogrammide rahastamisega väljaspool AÜE-d. Selliseid mošee ehitamise plaane on ette tulnud varemgi – seda nii Eesti Islami Koguduse kui ka näiteks Eesti Aserbaidžaaani Ühingu eestvedamisel. Tagantjärele kurioosse näitena võib tuua 1992. aastal tekkinud kava rajada mošee Tallinnasse Tõnismäele – kurikuulsa “pronkssõduri” asukohale.

Terrorismi rahastamine

Eelmises aastaraamatus kajastatud kriminaalasi, kus tuvastati Eesti elanike seotus rahvusvahelise terrorismi rahastamise skeemiga, näitas, et terroristlikud rühmitised võivad oma tegevuse finantseerimisel mitmel viisil kasutada ka Eestit, mistõttu meie õiguskaitseasutused hoiavad nimetatud valdkonda pideva tähelepanu all. Oma sissetulekuallikate legaliseerimiseks ning raha päritolu ja sihtkoha varjamiseks võidakse kasutada siniseid krediidi- ja finantsasutusi, samuti elektronraha vahendajaid ning rahasiirdamisetevõtteid. Reaalne on ka Eesti pangakonto “müümise” võimalus terrorismiga seotud isikutele, millega kasutatakse ära Eesti arenenud infotehnoloogilisi võimalusi.

Peamiseks koostööpartneriks on Kesk-kriminaalpolitsei Rahapesu andmebüroo, kellega koostöös kontrollitakse huvipakkuvamaid tehinguid, mis võivad viidata rahapesu kahtlusele seoses terrorismi rahastamisega. Seni ei ole otseseid seoseid täheldatud.

Eesti islamiusulised pälvisid 2008. aastal avalikkuse tähelepanu eelkõige seoses plaaniga rajada Eestisse mošee ja islamikeskus.

Lisaks eeltoodud organisatsioonidele on Eesti moslemikogukonna liikmetel olnud põgusaid kontakte ka teiste islamiorganisatsioonidega, mida ei ole aga põhjust seostada radikaalse islami levitamiselega.

Arenegud Eesti moslemite kogukonnas

Eesti moslemikogukonna enamiku moodustavad endise Nõukogude Liidu aladelt pärit isikud: tatarlased, aserbaidžaanid, tšetšeenid jne., kes on hästi integreerunud Eesti ühiskonda ning keda ei ole põhjust seostada radikaalse islamiga. Samas suureneb pidevalt ka islamiusuliste immigrandite arv terrorismivastase võitluse seisukohast nii-öelda riskiriikidest. Selliste isikute huvi Eestisse saabumise vastu on suurendanud Eesti liitumine Schengeni viisaruumiga 2007. aasta lõpus. Sagenenud on juhtumid, kus taotleatakse Eesti viisat, eesmärgiga pääseda Schengeni viisaruumi ning liikuda siit edasi mõnda teise Euroopa Liidu liikmesriiki.

osalust terrorismis näitab juhtum 2008. aasta maikuust, kui islamikonvertiit Nicky Reilly üritas enesetapurünnakut Suurbritannias Exeteri linna restoranis, kuid sai ise enneaegses plahvatuses vigastada.

Eesti islamiusulised pälvisid 2008. aastal avalikkuse tähelepanu eelkõige seoses plaaniga rajada Eestisse mošee ja islamikeskus. Märtsis tegi Araabia Ühendemiraatide (AÜE) Shāriqah’ emiir Sultan bin Mohammed Al-Qasimi ametlikult pakkumise rahastada Eestisse mošee ja islamikeskuse rajamist. Mošee ehitust rahastatakse Shāriqah’ emiraadi riikliku organisatsiooni *Awqaf General Trust* kaudu, mis tegeleb erinevate islami heatege-

Tallinna lennujaamas Aasia päritolu ärimehed pagasist leitud deklareerimata kuld.

Terrorismi rahastamisel mängib olulist rolli raha ja muude vääringute (näiteks krediitkaardid, väärismetallid ja -esemed) füüsiline transport, mille kaudu välditakse ametlikke kanaleid. Kaitsepolitsei ametile laekunud informatsioon näitab, et Eestis elavad riskiriikidest pärit isikud viivad tihti deklareerimisnõuet eirates kodumaale suurtes kogustes sularaha või väärisesemeid. Näitena võib tuua Aasia päritolu ärimehe, kes peeti 2008. aasta juunis Tallinna lennujaamas kinni, kui ta üritas deklareerimata Eestist välja viia umbes 250 000 krooni väärtuses kulda ja sularaha. Väärteomenetluse käigus oli isik sunnitud kulla deklareerima ja maksma sellelt kokku 53 000 krooni tollimaksu. Lisaks määrati talle väärteomenetluse tulemusena kiirmenetluse korras karistuseks 6000 krooni trahvi.

Strateegiliste või kahe kasutusega kaupade salakaubanduse tõkestamine

Terrorismivastase võitluse seisukohalt on jätkuvalt oluline proliferatsioon ehk massihävitusrelvade leviku, samuti teiste strateegiliste kaupade ebaseadusliku kaubanduse tõkestamine. Seatud piirangute eesmärgiks on rahu ja stabiilsuse tagamine maailmas ning uute kriisikollete tekkimise ja olemasolevate kriisikollete eskaleerumise vähendamine, samuti püüd vähendada ja vältida inimõiguste rikkumisi.

2008. aastal alustas Kaitsepolitsei amet strateegilise kauba ebaseadusliku sisse- või väljaveoga seotult 11 kriminaalasja menetlust. Neist 7 juhul tuvastati isikute käitumises kuritegu KarS § 392 mõistes, s.o. keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- või väljavedu, ning 4 rikkumise menetlus lõpetati kuriteokoosseisu puudumise tõttu.

Osa Paldiskis avastatud soomukitest, mille Eestist läbiviimiseks oli jäetud nõutav luba taotlemata.

Ebaseaduslik sisse- või väljavedu tuvastati järgmist strateegiliste kaupade osas: soomustransportöörid, automaattulirelva komponendid, sõjalised pürotehnikatooted, elektrisokirelv ning öövaatlusseade, optiline sihik, öövaatlusbinokkel ja metallidetektor, mis oma tehniliste omaduste poolest kuuluvad sõjaliste kaupade nimekirja.

Arvestades kuritegude tehiosid ning seda, et neid toime pannud isikute süü ei olnud suur, pidas prokuratuur võimalikuks tagada seadust rikkunud isikute edaspidine õigusküülekus neid kriminaalkorras karistamata. Vaatamata kriminaalkaristusest pääsemisele pidid strateegilise kauba veol õigeaegselt loa taotlemata jätnud isikud tasuma riigituludesse kokku 403 500 krooni. Väikseim tasutud summa oli 1500 krooni ja suurim 200 000 krooni. Siinjuures tasub rõhutada, et riigilõiv strateegilise kauba komisjonilt õigel ajal taotletud litsentsi eest oleks olnud kõigest 200 krooni.

Strateegiliste kaupadega seotud rikkumisi analüüsid võib väita, et kõige rohkem eksiti 2008. aastal sõjaliste kaupade nimekirja kuuluvate automaattulirelvade komponentide,

öövaatlusseadmete, optiliste sihikute ja öövaatlusbinoklite Eestisse toimetamisel.

Juhime tähelepanu, et sõjaliste kaupade nimekirja kantud tulirelvade komponentide puhul tuleb nende sisse- või väljaveol või transiidil taotleda eriluba mitte ainult relvaseaduse mõistes oluliste komponentide, vaid ka neile mõeldud muu lisavarustuse või spetsiaalsete komponentide osas, nagu näiteks tagasilöögi kompensatorid, adapterid, sihikuseadmise seadmed, rakised.

Mis puudutab öövaatlusseadmeid, optilisi sihikuid, öövaatlusbinokleid ja metallidetektoreid, siis hindamaks, kas need on oma omadustelt sõjaline kaup või mitte, tuleks enne nende Eestisse sissetoomist või Eestist väljavii- mist põhjalikult tutvuda, mis eesmärgil need projekteeritud või valmistatud on ning millised on nende tehnilised parameetrid.

Oluline on meeles pidada, et sõjalise kauba Eestisse sissetoomisel peab eriluba olema väljastatud enne, kui sissetoodav kaup Eestisse, sealhulgas Eestis asuvasse tollilattu, jõuab.

Näiteid kampaania “Teata lõhkematerjalist” ajal vabatahtlikult ära antud lõhkematerjal.

Lõhkematerjali ebaseaduslikust käibest kõrvaldamine

Terrorismi ennetamisel ja sellega külgnevate kuritegude tõkestamisel on Kaitsepolitsei ameti väga oluliseks tööloiguks aktiivne vastutegevus lõhkematerjali ebaseaduslikule käitlemisele, lõhkeaheldiste valmistamisele ning kasutamisele, mis seisneb pidevas seadusrikkujate kindlakstegemises ja kohtu alla andmises ning illegaalses valduses oleva lõhkeaine käibelt kõrvaldamises. 2008. a avastasid kaitsepolitsei töötajad ja kõrvaldasid käibelt kokku 128,3 kg lõhkeainet, 626 erisuguse otstarbega detonaatorit, 63 granaati, 76 erinevat miini ja mürsku, 4957 erineva kaliibriga padrunit ja 29 tulirelva. Hoolimata intensiivsest vas-

tutegevusest ja edukast ametkondadevahelisest kampaaniast “Teata lõhkematerjalist”, on illegaalses ringluses olevad lõhkematerjali kogused endiselt märkimisväärsed. Kui 2007. aastal kõrvaldati ebaseaduslikust käibest 89,2 kg lõhkeainet ja 232 detonaatorit, siis 2008. aastal 128,3 kg lõhkeainet ja 626 detonaatorit – seega 39,1 kg lõhkeainet ning 394 detonaatorit rohkem kui aasta varem.

Viimaste aastate statistika võrdlemisel selgub aga, et 2008. a konfiskeeris kaitsepolitsei rohkem lõhkeainet ja detonaatoreid kui 2006. ja 2007. a kokku. Samas ei tohiks nende arvude põhjal lihtsustatud järeldusi teha, sest kõnealuses valdkonnas toimuv töö annab tihti tulemusi alles aastate pärast.

Teisisõnu – konkreetse aasta äravõetud lõhkeaine ja detonaatorite kogus on eelnevate aastate jälitus- või uurimistöö tulemus.

Ühelt poolt näitavad arvud Kaitsepolitsei ameti edukat tööd lõhkematerjali ebaseaduslikust käibest kõrvaldamisel, teiselt poolt aga kahjuks ka seda, et kuritegelike grupeeringutega seotud isikute, samuti tavakodanike valduses on endiselt väga suures koguses ebaseaduslikke relvi ning illegaalset lõhkematerjali. Toodud väidet kinnitab fakt, et 2008. aasta veebruaris korraldatud Kaitsepolitsei ameti, Päästeameti ning Prokuratuuri kahepäevase lõhkematerjalist teatamise ja loovutamise ühis-kampaania “Teata lõhkematerjalist” käigus andsid inimesed peale eespool

Näiteid Eduard Jakobsoni Raplamaa talust 6. veebruaril 2008 läbiotsimisel leitud plahvatusohtlikust lõhkematerjalist.

loetletud lõhkematerjali veel vabatahtlikult ära 63,4 kg erinevat lõhkeainet, 83 lõhkekeha, 1197 detonaatorit, 5716 padrunit, 376 pürotehnilist toodet, 1150 m detoneerivat nõõri, 12,25 m süütenõõri ning 300 liitrit napalmi.

Kahetsusväärne on asjaolu, et peaaegu kõik isikud, kelle juurest kaitsepolitsei 2008. aastal pärast teavituskampaaniat "Teata lõhkematerjalist" uurimistoimingute käigus ebaseaduslikult soetatud, valmistatud või hoitud lõhkeaineid ja lõhkekehasid ära võttis, olid mainitud lõhkematerjali loovutamise kampaaniast teadlikud, kuid jätsid seekord oma valduses olevast lõhkematerjalist teatamata ning hoidsid seda ebaseaduslikult oma kodudes edasi.

2008. a juhtumeid analüüsid nähtub, et üheks illegaalse lõhkematerjali allikaks on viimasel ajal taas üha enam osutunud Kirde-Eestis asuvad kaevandused ning neid varustavad lõhkeainetehased. Põhjuseks nõrk kontrollisüsteem nimetatud ettevõtetes.

- 18.01.2008 alustati kriminaalmenetlust juhtumi suhtes, kus Ida-Virumaal asuva lõhkeainetehase Orica Eesti AS-i territooriumilt avastati Orica Germany AS-i poolt saadetud partiist 50 elektridetonaatori puudujääk. Asjas on kahtlustatavad Maardu linna elanik ja OÜ Sunway autojuht, kelle valdusest detonaatorid leiti. Kaitsepolitsei amet tagastas detonaatorid Orica Eesti AS-ile.

- 08.04.2008 alustati kriminaalmenetlust Konstantin Išovi ja tema abikaasa Jelena Ivanova-Išova suhtes, kellelt võeti läbiotsimiste käigus ära 3,4 kg Orica Eesti AS-is valmistatud lõhkeainet nobeliit ja lõhkeseadeldise olulisi osi. Kuna ekspertiisi käigus selgus, et lõhkeaine ei olnud siiski kasutuskõlblik, siis kriminaalmenetlus lõpetati, kuid lõhkeaine suures koguses sattumine eraisikute kätte viitab puudujääkidele tehase turva- ja järelevalvekorralduses.

- 22.05.2008 alustati kriminaalmenetlust kahe mehe suhtes, kes olid omandanud edasimüümise eesmärgil kaevandustes kasutatavat lõhkeainet nobeliit (11,5 kg), mida Eestis toodab üksnes Orica Eesti.

- 31.07.2008 alustati kriminaalmenetlust Orica Eesti AS-i avalduse alusel seoses 46 elektridetonatori kadumisega Estonia kaevandusest.

Toodud näited lubavad väita, et kaevanduste ja lõhkeainetehaste nõrk kontroll oma valdustes oleva lõhkematerjali üle on aina suurenev ohuallikas. Ehkki Kaitsepolitsei amet on teavitanud puudustest lõhkematerjali kontrollimisel nii AS-i Eesti Põlevkivi kui ka Orica Eesti AS-i juhtkonda ning juhtinud juba varasematel aastatel korduvalt tähelepanu vajadusele oluliselt karmistada kaevandustes käideldavate lõhkematerjalide järelevalvet, pole seda seni märkimisväärselt tehtud. Ebaseaduslikest allikatest omandatav lõhkeaine on suur julgeolekurisk, mille kuritegelikel eesmärkidel kasutamisega võivad kaasnedä ettenägematud tagajärjed inimeste elule, tervisele ja varale.

Teise suurema probleemse valdkonnana peab nimetama, et üha enam on avastatud illegaalset lõhkematerjali selliste isikute omandusest, kes tegelevad II maailmasõja aegsetel lahinguväljadel militaarsete leidude otsimise ning tihti ka ebaseadusliku kollektioneerimisega. Mitmed neist isikutest on (süstivad) narkomaanid, kelle üheks elatise teenimise viisiks on kujunenud kas lahingupaikadest väljakaevatud ja müügiks korrastatud lahingumoon või kaevandustest varastatud lõhkeaine müümine. Paljud neist on erinevate kuritegude eest varem kohtulikult karistatud. Selle tendentsi illustreerimiseks võib tuua kaks juhtumit.

- Harju Maakohus karistas 26.05.2008 Jevgeni Filini suures koguses lõhkeaine ebaseadusliku käitlemise eest (muu hulgas ka II maailmasõja aegse lõhkematerjali käitlemine) tingimisi 3 aasta pikkuse vangistusega 18-kuulise katseajaga. J. Filini puhul on huvipakkuv, et ta kuulub sõjaajalooga tegelevasse ühendusse "Viroonia".

Ebaseaduslikest allikatest omandatav lõhkeaine on suur julgeolekurisk, mille kuritegelikel eesmärkidel kasutamisega võivad kaasnedä ettenägematud tagajärjed inimeste elule, tervisele ja varale.

- 28.03.2008 alustati kriminaalmenetlust Narva elaniku Dmitri Štšukintsovi suhtes, kelle ebaseaduslikust valdusest võeti ära II maailmasõja aegseid lõhkekehi, laskemoona ja üks tulirelv. 05.09.2008 mõisteti isik süüdi ja talle määrati rahaline karistus.

Siinjuures tuleb rõhutada, et sõjaaegsetest lahingupaikadest lõhkekehade väljakaevamine on ohtlik eelkõige kaevajale endale (näiteks hukkus 29.07.2007 Ida-Virumaal Vaivara valla metsas toimunud plahvatuses sõjaajaloo ühingusse "Priboi" kuulunud Maksim Voronin), aga ka isikutele, kes hiljem kõnealuste objektidega kokku puutuvad, sest üldjuhul on väljakaevatav lõhkematerjal halvasti seisus ning seetõttu äärmiselt ebastabiilne ja plahvatusohtlik. Vähendamaks illegaalses ringluses oleva lõhkematerjali hulka, samuti ennetamaks plahvatusi, pöörab Kaitsepolitsei amet senisest suuremat tähelepanu just nn. mustadele arheoloogidele, kellest suurem osa kas ei mõista või ei taha endale tunnistada, et ka sõja ajast maasse jäänud lõhkematerjali omamine on kriminaalkorras karistatav.

Peale eespool toodu väärivad mainimist veel mitmed 2008. a avastatud ja kiiresti kohtulahendi saanud illegaalse lõhkematerjali juhtumid, mis jagunevad sisuliselt üle Eesti.

- 18.02.2008 võeti Sillamäe elaniku Sergei Antipovi ebaseaduslikust valdusest ära 3,4 kg lõhkeainet trootüül ja 0,9 kg lõhkeainet ammoniit. 09.09.2008 kohtuotsusega mõisteti S. Antipovile 2 aasta ja 1 kuu pikkune vangistus 18-kuulise katseajaga.

17.03.2008 alustati kriminaalmenetlust August-Agu Lapriku ja Lauri Lapriku suhtes, kes peeti kinni jälitusürituste kombinatsiooni käigus ning kelle valdusest võeti ära 3,5 kg lõhkeainet, 838 padrunit, käsigranaat RGD-33, 22 detonaatorit, 5 tulirelva, 2 tulirelva olulist osa ning 2 tulirelva summutit. August-Agu Laprikule määrati karistuseks 4 aastat vangistust 4-aastase katseajaga ning Lauri Laprikule 4 aastat ja 5 kuud vangistust 4-aastase katseajaga.

03.11.2008 mõisteti kaitsepolitsei Tõnis Johannes süüdi tulirelvade, nende oluliste osade, laskemoona, lõhke-seadeldiste ning lõhkeainete valmistamises ja hoidmises ning teda karistati 3-aastase vangistusega, millest tuleb kohe ära kanda 6 kuud. T. Johannese sõber Gunnar Volt mõisteti süüdi tulirelva, laskemoona ja lõhke-seadeldise (torupommi) valmistamises, hoidmises ja edasitoimetamises ning lõhke-seadeldise olulise osa (detonaatori) hoidmises. G. Voltile mõisteti karistuseks 2 aastat vangistust 3-aastase katseajaga. Kokku võeti meestelt uurimistoimingute käigus ära 2,7 m detoneerivat nõõri, ca 9 kg lõhkeainet trootüül, püssirohtu sisaldav torupomm, 19 detonaatorit, 5 tulirelva olulist osa, 3 tulirelva, 476 padrunit, 9 käsigranaati, 1 püssgranaat, 2 miinipilduja miini ning 2 mürsku.

2008. a sai kohtulahendi kriminaalasi, mis alustati Kaitsepolitseiametis 02.10.2006 seoses Kaido Niitmäele kuuluvast sõiduautost leitud lõhke-materjali ja laskemoonaga. 30.01.2008 määras Harju Maakohus K. Niitmäele karistuseks 4 aasta pikkuse vangistuse 4-aastase katseajaga. K. Niitmäe

kaasosalisele Ago Särakule, kelle talumajast ja aiast leiti lõhkematerjali, laskemoona ja tulirelvi, määrati karistuseks 7 aasta pikkune vangistus.

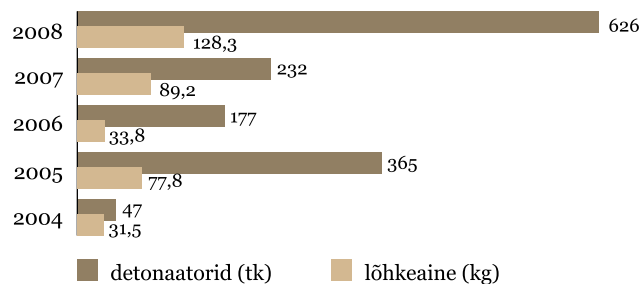
Plahvatuste avastamine

Üks Kaitsepolitsei ameti põhiülesandeid on Eestis lõhkeseadeldise või lõhkeainega toime pandud plahvatuste korraldamisega seotud isikute paljastamine ja kohtu alla andmine. 2008. aastal korraldati Eesti Vabariigi territooriumil lõhkematerjali abil 6 plahvatust, mille tagajärjel ei hukkunud mitte ühtki inimest, vigastada sai 7 isikut. Loodame, et inimohvrite ärahoidmisel oli oma osa ka Kaitsepolitsei ameti heal tööol.

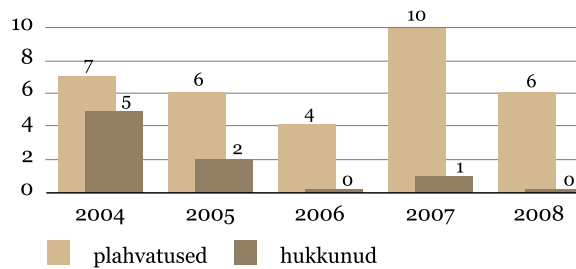
Eelkõige toimuvad plahvatused seoses oskamatusena lõhkematerjali käsitsejate (mõistagi on lõhkematerjal isikute valduses illegaalselt). Seda väidet kinnitavad kõik 2008. aasta plahvatused:

- 29.01.2008 viskasid neli alaealist koolipoissi Tartus endisest Nõukogude armee sõjaväelinnakust leitud 23-mm mürsu lõkkesse, teadvustamata endale mürsu lõhkemise tagajärge. Plahvatamisel tekkinud lööklaone ja laiali lennanud metallikillud põhjustasid kehavigastusi kõigile neljale noorukile. Juhtumi kriminaalmenetlus küll lõpetati, kuid uurimismaterjal edastati alaealiste komisjonile.
- 23.04.2008 alustati kriminaalmenetlust Valga elaniku Stewen Huopalaeni suhtes, kes leidis puukuurist elektridetonaatori, viis selle oma korterisse ja ühendas detonaatori juhtmed elektrivõrgus olevasse mobiiltelefoni laadijasse. Loomulikult toimus plahvatus, kuid uudishimutseja pääses õnnekombel vaid kergete vigastustega. Lõuna Ringkonnaprokuratuur lõpetas kriminaalmenetluse seoses avaliku menetlushuvi puudumisega, kuid määras

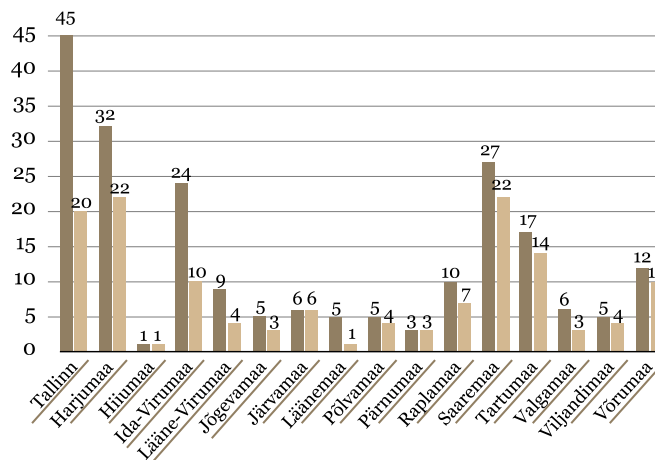
Kaitsepolitsei poolt käibelt kõrvaldatud detonaatorid ja lõhkeaine

Aastatel 2004-2008 toimunud lõhkematerjali plahvatused Eestis

Teavituskampaania "Teata lõhkematerjalist": maakonniti jagunenud teated ja loovutamised

S. Huopalaeni rahalise kohustuse tasuda riigitulusesse 2000 krooni ja menetluskulud 1690 krooni.

- 11.03.2008 alustati kriminaalmenetlust Risto Rimmeli ja Raivo Laanvee suhtes, kes korraldasid kokku 3 plahvatust. R. Rimmel leidis Soomes ehitusel töötades 10 elektridetonaatorit ja toimetas need ebaseaduslikult Eestisse Võhma linna. 09.03.2008 tuli R. Rimmeliil koos R. Laanveega mõte detonaatoritega "pauku teha". Kaks plahvatust panid nad toime Võhmas

"Ugala" kaupluse ja lillepoe juures, asetades 2-3 elektridetonaatorit trepi käsipuud metalltorusse ning ühendades detonaatorid akudrelli akuga. Toimunud plahvatused kahjustasid käsipuud. Seejärel korraldasid nad samasugust meetodit kasutades plahvatuse Tallinna-Viljandi maanteel asuva "Toidutare" parkimisplatsi juures. 22.07.2008 mõisteti R. Laanveele ja R. Rimmeli 2 aasta pikkused tingimisi vangistused 1,5-aastase katseajaga.

Auvahtkond Türgi Vabariigi presidendi Abdullah Güli auks.

• 22.08.2008 plahvatas Ida-Viru maakonnas Tudulinna vallas Matsuturismitalu lähedal metsas 13-aastase alaealise käes kaks omavahel traadiga kinni seotud elektridetonaatorit, tekitades poisi sõrmedele, näole ja rindkerele õnneks vaid kergemaid tervisekahjustusi. Poiss soovis enda sõnul ainult proovida, kas tema leitud detonaatorid ikka plahvatavad või mitte. Kriminaalmenetlus lõpetati, uurimismaterjal saadeti alaealiste komisjonile, mis määras 19.11.2008 noorukile karistuseks hoiatuse.

Eespool toodud näited tõestavad veel kord, et inimeste teadlikkus leitud lõhkematerjali omandamise keelamise ja karistatavuse osas on puudulik. Samuti ei teadvustata endale piisavalt lõhkematerjaliga "mängimisega" kaasnevaid äärmiselt tõsiseid ning eluohtlikke tagajärgi. Kahjuks on viimasel aastal

suurenenud just tavakodanike huvi lõhkematerjali vastu. Seda kaudselt soodustavaks asjaoluks võib pidada lõhkematerjaliga seotud kuritegude eest ette nähtud karistuste leebust. Senise kohtupraktika kohaselt karistatakse lõhkematerjali ebaseadusliku käitlemise eest enamasti kas rahalise karistuse või tingimisi vangistusega. Arvestades lõhkematerjaliga seotud kuritegude ühiskonnaohtlikkust, on karistused kindlasti liiga leebed, mistõttu ei täida nad ka üldpreventiivset eesmärki. Sellest tulevalt võib taas intensiivistuda lõhkematerjali ebaseaduslik käitlemine ning suurenedagi vigastatute ja hukkunutega lõppenud plahvatuste üldarv. Seda, et senisel karistuspoliitikal puudub mõjus heidutav toime, näitab viimastel aastatel suurenenud isikute hulk, kes käivad vanadest lahingupaikadest sõjaaegseid esemeid, sh lõhkekehi, välja kaevamas, teadvustamata endale, et ka sõja ajast

maasse jäänud ning hiljem välja kaevatud lõhkematerjali omamine on ühelt poolt kriminaalkorras karistatav ning teisalt ohtlik.

2008. aastal said kohtulahendi ka mitmed varasematel aastatel Kaitsepolitsei ametis alustatud plahvatustega seotud kriminaalasjad.

17.03.2008 mõistis Harju Maakohus Meelis Randmaale karistuseks tingimisi 1 aasta ja 4 kuu pikkuse vangistuse 3-aastase katseajaga ning tema suhtes kohaldati käitumiskontrolli. Mees oli korraldanud 2007. a kääridega elektridetonaatorit lõigates plahvatuse, mille tagajärjel kaotas pöidla ja kahe järgmise sõrme lülid. Sündmuskohalt leiti ja võeti ära 26 kapseldetonaatorit.

29.04.2008 sai kohtulahendi Vitali Orehovi süüasi, kes valmistas koos

Saksamaa Liitvabariigi kantsler Angela Merkel 26.08.2008 Eestis.

Aleksandr Džjobiki ja Aziz Šarimoviga kodus olmekeemiast pommi, mille plahvatamisel põles V. Orehhovi keha nahapind 60% ning A. Šarimovil 26% ulatuses. V. Orehhoov mõisteti süüdi ettevaatamatusest raske tervisekahjustuse tekitamise eest ning lõplikuks karistuseks määratud 2-kuulisest vangistusest V. Orehhoov vabastati, kuna ta sai kuriteo tagajärjel raskelt kannatada. A. Džjobiki ja A. Šarimovi suhtes kriminaalmenetlus lõpetati.

25.06.2008 sai kohtulahendi kriminaalasi, kus süüdistati Urmas Koemetsa Võrumaal Antsla vallas Kaika külas 15.10.2007 toimunud plahvatuse korraldamises, mille tagajärjel hävis Karula rahvuspargi territooriumil asunud jahimeeste poolt püstitatud uluklaskeplatvorm. U. Koemetsa karistati rahalise karistusega 30 päevamäär (s.o 3690 krooni) ulatuses.

Pommiplahvatuste korraldamise motiivide analüüs näitab, et seni ei ole Eestis korraldatud mitte ühtegi plahvatust terroristlikul eesmärgil. Samuti ei ole Eestis tegutsevad kuritegelikud grupeeringud teadaolevalt viimastel aastatel omavahelise võimuvõitluse käigus pommiplahvatuse korraldanud. Põhjuseks, miks erinevalt 1990. aastate keskpaigast grupeeringud omavahelises arveteklaarmises enam lõhkeainet ei kasuta, võib pidada just nimelt õiguskaitseorganite aktiivset vastutegevust.

Riigivisiitide, kaitsealuste isikute ja suurürituste julgeoleku tagamine

Terrorismivastase võitlusega seondub riigivisiitide, kaitsealuste isikute ja suurürituste julgeoleku tagamine, millesse Kaitsepolitsei amet panustab pidevalt ohuhinnangute koostamise, kaasatud isikute taustakontrolli, tehnilise toetuse ning vajaduse korral lisajõudude eraldamisega füüsilise julgeoleku tagamiseks. 2008. aastal toimunud üritustest, mille julgeoleku tagamises osales Kaitsepolitsei amet, on olulisemad järgmised:

- Ameerika Ühendriikide sisejulgeoleku ministri Michael Chertoffi visiit 11.–12.03.2008
- Taani peaministri Anders Fogh Rasmusseni visiit 10.–11.04.2008

- Hollandi kuninganna Beatrixi visiit 13.–15.05.2008
- Prantsusmaa peaministri François Filloni visiit 29.–30.05.2008
- Belgia kuninga Albert II visiit 10.–12.06.2008
- WHO Euroopa regiooni terviseministrite konverents 25.–27.06.2008
- Saksamaa Liitvabariigi kantsleri Angela Merkeli visiit 26.08.2008
- Türgi Vabariigi presidendi Abdullah Gülü visiit 09.–11.10.2008
- Ameerika Ühendriikide sisejulgeoleku ministri Michael Chertoffi visiit 29.–30.10.2008
- NATO kaitseministrite kohtumine 12.–13.11.2008.

08.–17.08.2008 rakendati Kaitsepolitsei ameti ettepanekul lisameetmeid Gruusia ja Venemaa saatkonna julgeoleku tagamiseks sõja tõttu nende riikide vahel. Eelnevalt oli Gruusia saatkond Eestis saanud telefoni teel ähvarduse ning Venemaa saatkonna aknad olid sisse visatud. 15.08.2008 ja 27.11.2008 tugevdati Kaitsepolitsei ameti ettepanekul Türgi saatkonna julgeolekut seoses kurdide tegevusest tulenevate ohtudega.

Riigivisiitide, kaitsealuste isikute ja suurürituste julgeoleku tagamisel ei toimunud 2008. aastal mitte ühtki reaalselt ohtu kujutavat intsidenti ega rünnakut. Seda eelkõige tänu vastavate asutuste – Julgestuspolitsei, Kaitsepolitsei ameti, Päästeameti demineerimiskeskuse, politseiprefektuurid – heale koostööle riskide maandamisel.

Tulirelvade salakaubaveoga seotud kuritegude kohtulahenditest 2008. aastal

2008. a jõudis kohtulahendini kaitsepolitsei uuritud kriminaalasi, mis käsitles isikute grupi poolt suures koguses tsiviilkäibes keelatud suure läbistavusega täisautomaatsete püstolkuulipildujate PPS-43 ja nende juurde kuuluva laskemoona ebaseaduslikku käitlemist ja ebaseaduslikku väljavedu. Aastaraamatus väärib kõnealune juhtum üksikasjalist kajastamist kui huvitav näide, kuidas ühe kuriteo paljastamisel hakkab hargnema rahvusvahelise ulatusega suur kuritegude ahel, millesse on kaasatud kümneid isikuid, kes panevad toime paljusid raskeid kuritegusid. Selliste kuritegude paljastamine ja tõendusmaterjali kogumine nõuavad head rahvusvahelist koostööd, professionaalsust, palju aega ja hulgaliselt mitmesugust ressursi.

Kaitsepolitsei amet pidas Keskkriminaalpolitsei K-komando kaasabil 07.03.2007 kahtlustatavatena kinni Aleksandr Kaldma ja Sergei Lodi hetkel, mil nad Tallinnas Pallasti 32 asuva garaažiühistu territooriumil 95 püstolkuulipildujat ja 2170 padrunit salakaubana Leetu saatmiseks Leedu numbrimärgiga veokile laadisid. Eeluurimisega selgitas Kaitsepolitsei amet välja, et S. Lodi ebaseaduslikus valduses on olnud kokku vähemalt 115 püstolkuulipildujat ja 4966 nende juurde kuuluvat padrunit. Kaitsepolitseil õnnestus S. Lodi ja temaga seotud teiste isikute poolt ebaseaduslikult käideldud 115 püstolkuulipildujast PPS-43 ja nende juurde kuuluvast 4966 padrunit kätte saada 105 püstolkuulipildujat PPS ja 3062 padrunit. Lisaks

võeti Sergei Lodilt ära 4 püstolit, 1 vintrelv, ca 2,5 kg lõhkeainet, 9 elektريدetonaatorit, ca 15 grammi (suures koguses) narkootilist ainet metüleen-dioksümetamfetamiini (MDMA) ja N-etiül-MDAd (MDE, MDEA) ning 7,8 kg amfetamiini ja metamfetamiini valmistamiseks vajalikku lähteainet 1-fenüül-2-propanooni ehk fenüül-atsetooni.

Harju Maakohus tunnistas oma 03.07.2008 otsusega Sergei Lodi suures koguses tulirelvade, laskemoona, lõhkeaine, narkootikumide ja narkootikumide lähteaine ebaseaduslikus käitlemises ning suures koguses tulirelvade ebaseaduslikus väljaveos süüdi ja mõistis karistuseks 12 aastat vangistust. Aleksandr Kaldmad karistas kohus suures koguses tulirelvade ja laskemoona ebaseadusliku käitlemise ning nende ebaseadusliku väljaveo eest 10-aastase vangistusega. Koos S. Lodi ja A. Kaldmaga ühel korral 10 püstolkuulipildujat PPS ja 1260 padrunit Eestist Lähti toimetada aidanud Alex Kozlowskit ja Margo Mittalit karistas kohus suures koguses tulirelvade ja laskemoona ebaseadusliku käitlemise ja nende ebaseadusliku väljaveo eest 5-aastase vangistusega.

Harju Maakohtu 03.07.2008 süüdimõistva otsuse peale esitasid apellatsioonid nii prokurör, kes taotles Sergei Lodi karistamist 14-aastase vangistusega, kui ka süüdimõistetud kaitsja, kes taotles maakohtu otsuse osalist tühistamist ning S. Lodi osalist õigeks mõistmist.

20.11.2008 nimetatud kriminaalasja läbi vaadanud Tallinna Ringkonnakohtus tuvastas, et kuna Harju Maakoh-

tul on oma 03.07.2008 otsuses jäänud tsiviilkäibes keelatud tulirelvade ebaseaduslikku käitlemist ja nende ebaseaduslikku väljavedu käsitlevate ning suures koguses narkootikumide ebaseaduslikku käitlemist käsitlevate kuriteoepisoodide kohta piisavalt põhjendamata motiivid ja kirjeldamata tõendite hindamine, mille tulemusena jõuti süüdimõistva kohtuotsuseni, siis kuulub otsus nimetatud süüdistuse osas tühistamisele ning kriminaalasi saatmisele Harju Maakohtule uueks arutamiseks teises kohtukoosseisus. Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium pidas oma kohtumääruses vajalikuks märkida, et põhjenduste puudumine maakohtu otsuses tähendab olulist kriminaalmenetlusõiguse rikkumist ning sellise rikkumise tuvastamisel tuleb kriminaalasi saata maakohtule uueks arutamiseks ning ringkonnakohtul puudub sellise olulise kriminaalmenetlusõiguse rikkumise korral võimalus asuda vaagima, kas maakohus on süüdistatava põhjendatult süüdi tunnistanud või tuleb tema suhtes teha õigeksmõistev kohtuotsus. Ka Riigikohus on oma varasemates lahendites korduvalt rõhutanud, et kohtuniku siseveendumuse kujunemine peab olema kohtuotsuse lugejale jälgitav, mis sisuliselt tähendab seda, et kohtuotsuses tuleb näidata, millised asjaolud kohus tõendatuks luges ning millistele konkreetsetele tõenditele ja miks ta seejuures tugines (*Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused 3-1-1-85-00, 3-1-1-47-049; 3-1-1-43-05, JT*).

Tallinna Ringkonnakohtu 20.11.2008 otsuse vaidlustas Riigiprokuratuur ning ringkonnakohus edastas materjalid Riigikohtule. Seega jätkuvad

Ühe kuriteo paljastamisest hargnema hakanud rahvusvahelise ulatusega suur kuritegude ahel. Konfiskeeritud salarelvapartii.

2009. aastal kohtuvaidlused süüdistuste osas, mis käsitlevad Sergei Lodi poolt tsiviilkäibes keelatud tulirelvade ebaseaduslikku käitlemist ja nende ebaseaduslikku väljavedu ning suures koguses narkootikumide ebaseaduslikku käitlemist. Teiste süüdimõistetute osas jäi Harju Maakohtu 03.07.2008 otsus jõusse.

Seda relvade salakaubavedu uurides jõudis kaitsepolitsei jälile ulatuslikule rahvusvahelisele narkootikumide salakaubaveole. Koostöös mitme Euroopa õiguskaitseorganiga läbiviidud rahvusvaheliste operatsioonide tulemusena võeti Aleksandr Kaldmalt ja tema kuriteokaaslastelt ära 205 kg narkootilisi aineid ja 364 liitrit amfetamiini valmistamise lähteainet fenüül-atsetooni. Samuti tabati 4,5 miljonit salasigarette. Siinjuures on oluline märkida, et narkootikumide ja aktsiiskaupade konfiskeerimisega eri riikides jäeti kurjategijad ilma võimalusest teenida hinnanguliselt 15–20 miljonit krooni kriminaalset tulu.

2008. aastal jõudis Kaitsepolitsei amet relvade salakaubaveo kriminaalasja uurimisest välja kasvanud narkokuritegudest lõpule viia ja kohtusse saata 5 kriminaalasja, mis käsitlevad kokku umbes 725 kg narkootiliste ainete ebaseaduslikku käitlemist ning ebaseaduslikku sisse- ja väljavedu ning veidi rohkem kui 1,3 tonni narkootiliste ainete amfetamiini ja metamfetamiini valmistamiseks vajaliku lähteaine 1-fenüül-2-propanooni ehk fenüül-

atsetooni ebaseaduslikku käitlemist ning ebaseaduslikku sisse- ja väljavedu.

Kaks eespool mainitud salakaubaveoga seotud kriminaalasja jõudsid 2008. aastal jõustunud kohtulahendini.

1. Kriminaalasi, mis käsitles 4-liikmelise isikute grupi poolt 200 liitri narkootilise aine amfetamiini ja metamfetamiini valmistamiseks vajaliku lähteaine 1-fenüül-2-propanooni ehk fenüül-atsetooni ebaseaduslikku käitlemist (KarS § 189 lg 1) ja ebaseaduslikku väljavedu (KarS § 392 lg 2 p 2) Eestist Saksamaale ajavahemikul 01.–04.02.2007. Nimetatud kogus narkootikumide lähteainet Saksamaal kuritegelikku käibesse ei jõudnud, kuna koostöös Saksa tolliga peeti Sergei Petrovski juhitud veok Lübecki sadamas kinni ning selle tollikontrolli käigus leiti ja võeti ära koormaks olnud suurtesse värvipurkidesse peidetud kanistrid kokku 200 liitri fenüül-atsetooniga.

Harju Maakohus mõistis oma 22.05.2008 otsusega fenüül-atsetooni omanud ja selle veo Eestist Saksamaale organiseerinud Aleksandr Kaldmale karistuseks 5 aastat vangistust. Fenüül-atsetooni koorma oma kasutuses olnud veokiga Eestist Saksamaale toimetanud Sergei Petrovskit karistas kohus 4-aastase vangistusega tingimisi 4-aastase katseajaga. A. Kaldmal fenüül-atsetooni kanistritesse villida ning kanistreid värvipurkidesse peita aidanud Margo Mittalile mõistis kohus 2-aastase vangistuse. A. Kaldma palvel

fenüül-atsetooni kanistreid sisaldavaid värvipurke S. Petrovski autole pealaadimiseks enda kasutuses olnud kaubikuga ühest kohast teise transportida aidanud Boriss Kronštatovit karistas kohus 2-aastase vangistusega tingimisi 18-kuulise katseajaga. Lisaks mõistis kohus kriminaalselt saadud tuluna välja 26 000 krooni ning sunnirahade ja kohtukuludena 72 473 krooni.

2. Kriminaalasi, mis käsitleb isikute grupi poolt 1,1 tonni narkootilise aine amfetamiini ja metamfetamiini valmistamiseks vajaliku lähteaine 1-fenüül-2-propanooni ehk fenüül-atsetooni ebaseaduslikku käitlemist ja ebaseaduslikku Venemaalt Eestisse toimetamist ajavahemikul augustist 2006 kuni veebruarini 2007.

02.10.2008 mõistis Harju Maakohus kokkuleppemenetluse korras KarS § 189 lg 1 ja § 392 lg 2 p 2 järgi, s.o narkootilise aine levitamise ettevalmistamises ning keelatud kauba ebaseaduslikus sisseveos, süüdi 10 isikut ning KarS § 189 lg 1 järgi narkootilise aine levitamise ettevalmistamises 3 isikut (seega kokku 13 isikut). Nimetatud kuritegude toimepanemisel oli 2 võtmeisikut: Aleksandr Kaldma ja Igor Zygmunt. A. Kaldmad, kes kriminaalasja materjalide kohaselt palus I. Zygmontil leida võimalused Venemaal fenüül-atsetooni hankimiseks, korraldas I. Zygmonti hangitud fenüül-atsetooni Venemaalt Jekaterinburgist Eestisse toimetamise, kaasates selleks teisi isikuid, ning fenüül-atsetooni Eestis edasimüümise, karistas kohus 6-aastase

Saksamaal kinnipeetud veok, mille koormas olnud suurtesse värvinõudesse olid peidetud kanistrid amfetamiini valmistamisel kasutatava lähteaine – fenüülatsetoniga.

vangistusega. Venemaalt fenüülatsetonit hankinud ning selle Venemaal hoidmisi ja üleandmisi korraldanud Igor Zygmontile mõistis kohus karistuseks 6-aastase vangistuse tingimisi 5-aastase katseajaga, lugedes karistuse hulka tema eelvangistuses viibitud 11 kuud ja 24 päeva. Samuti konfiskeeris kohus Igor Zygmontilt kriminaalse tuluna 222 000 USA dollarit ehk 2,2 miljonit krooni, mille A. Kaldma oli I. Zygmontile pärast fenüülatsetonit müümist andnud. I. Zygmont nõustus eeluurimise ajal vabatahtlikult hüvitama kuritegelikul teel saadud tulu, lastes nimetatud summa kanda

Aleksandr Kaldmalt suures koguses fenüülatsetonit tellinud ja Venemaalt Eestisse toimetada lasknud ning sellest 160 liitrit Eestis edasi müünud Konstantin Otbetkinilt karistas kohus

Aitamaks paremini mõista eespool nimetatud 1,3 tonni fenüülatsetonit ühiskonnaohtlikkust, esitame näitena mõningad arvutused. Sõltuvalt valmistusmeetodist on amfetamiini valmistamise saagis 1 kilogrammist fenüülatsetonist 50–90%. Seega oluks 1,3 tonnist fenüülatsetonist võimalik valmistada 0,65–1,17 tonni amfetamiini. Võttes arvesse, et amfetamiini puhul loetakse mõjuannuseks 120–150 milligrammi, saanuks mainitud amfetamiini kogusest tekitada narkojoobe 7,8–9,7 miljonile inimesele. Mainitud kriminaalasja eeluurimisega tuvatatud fenüülatsetonit lõppsaajad on väitnud, et neil nurjusid katsed amfetamiini valmistada või et nad hävitasid omandatud fenüülatsetonikogused pärast seda, kui olid kuulnud Aleksandr Kaldma kahtlustatavana kinnipidamisest.

Võttes arvesse, et amfetamiini puhul loetakse mõjuannuseks ca 120–150 milligrammi, saanuks mainitud amfetamiini kogusest tekitada narkojoobe 7,8–9,7 miljonile inimesele.

rahandusministeeriumi pangakontole, mis tegi kohtul võimalikuks see kohe konfiskeerida, selle asemel et summa välja nõuda ja täitevmenetluse käigus riigituludesse pöörata. Kohtuotsuse väljakuulutamisel vahi alt vabastatud I. Zygmont saadeti kohe Eestist välja Venemaale, kuna tegemist on Venemaa Föderatsiooni kodanikuga.

Ülejäänud 11 isikule mõistis kohus, sõltuvalt nende rollist kuritegude toimepanemisel ja ebaseaduslikult käideldud lähteainete kogustest, karistustena alates 1-aastasest vangistusest tingimisi 3-aastase katseajaga kuni 4-aastase vangistuseni.

4-aastase vangistusega. Lisaks konfiskeeris kohus K. Otbetkinilt 160 liitrit fenüülatsetonit Eestis edasimüümisest saadud kriminaalse tulu 1 miljon krooni, mille K. Otbetkin nõustus eeluurimise ajal vabatahtlikult hüvitama, lastes nimetatud summa kanda rahandusministeeriumi pangakontole.

Kokku konfiskeeris kohus süüdimõistetutelt kõnealuses kriminaalasjas 3 262 377 krooni kriminaalset tulu ning mõistis süüdimõistetutelt veel lisaks välja 48 000 krooni ebaseaduslikult saadud kriminaalset tulu ja 157 972 krooni riiklike sunnirahade, ekspertiisi- ja kaitsjatasudena.

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Korruptsioonivastases võitluses lähtub Kaitsepolitsei amet peamiselt Vabariigi Valitsuse kinnitatud määrusest, millega kehtestati Politsei ameti ja tema hallatavate asutuste ning Kaitsepolitsei ameti vaheline uurimisalluvus. Määruse kohaselt on Kaitsepolitsei ameti uurimisalluvuses nende ametialaste kuritegude menetlemine, mis on pandud toime kõrgemate riigiametnike ning alates 2007. aasta juulist kuue suurema kohaliku omavalitsuse – Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ja Jõhvi – juhtide poolt. Peale ametialaste kuritegude menetlemise annab Kaitsepolitsei amet oma panuse ka korruptsiooni ennetamiseks, korraldades ametnike teadlikkuse suurendamiseks selle teemalisi koolitusi.

Korruptsiooniriskide hindamisel tuleb üha rohkem arvestada riigi finants-, majandus- ja tööstusjulgeoleku aspektidega, sest korruptsioon riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel, aga teatud juhtudel ka suuremates kohalikes omavalitsustes, võib nõrgendada tervikuna kogu riigi julgeolekut. Peale selle tuleb arvestada, et korrumpeerunud ametnik on kahtlemata heaks värbamise sihtmärgiks ebasõbralike välisriikide luureteenistustele. Seetõttu ongi Kaitsepolitsei amet suunanud oma põhitähelepanu just keeruliste ning riigi julgeolekule ja rahvusvahelisele mainele otsesest negatiivset mõju avaldavate korruptsioonijuhtumite avastamisele ja menetlemisele.

Korruptsiooniskeemid on muutunud varasemate aastatega võrreldes keerulisemaks ning avastamise mõttes komplitseeritumaks. Ebaausad ametnikud üritavad oma ebaseaduslikku tegevust rohkem varjata ja konspi-

reerida, võttes õppust kuriteo toimepanekult tabatud kolleegide vigadest. Osaliselt viitab niisugune tendents kahtlemata sellele, et korruptsioonivastane võitlus on muutunud viimaste aastatega süsteemsemaks ja efektiivsemaks ning ebaausad ametnikud tunnevad vahelejäämise riski kasvamist. Suuresti seetõttu on Kaitsepolitsei ameti poolt prokuratuuri saadetud ametialaste kriminaalasjade arv aastate arvestuses mõnevõrra vähenenud ning selline tendents edaspidi kindlasti ka jätkub.

Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris

Mittevaraliste ülesannete täitmisega seotud korruptsioon puudutab eelkõige riigiasutuste nende ülesannete täitmist, millega ei kaasne otseselt kulutuste tegemist ega riigile tulu teenimist. Siia alla kuuluvad eelkõige korruptsioonijuhtumid õiguskaitseasutustes menetlusotsuste tegemisel või ametialase informatsiooni lekitamisel, samuti altkäemaksu- või pistisekuriteod lubade, litsentside või riiklike kooskõlastuste andmisel.

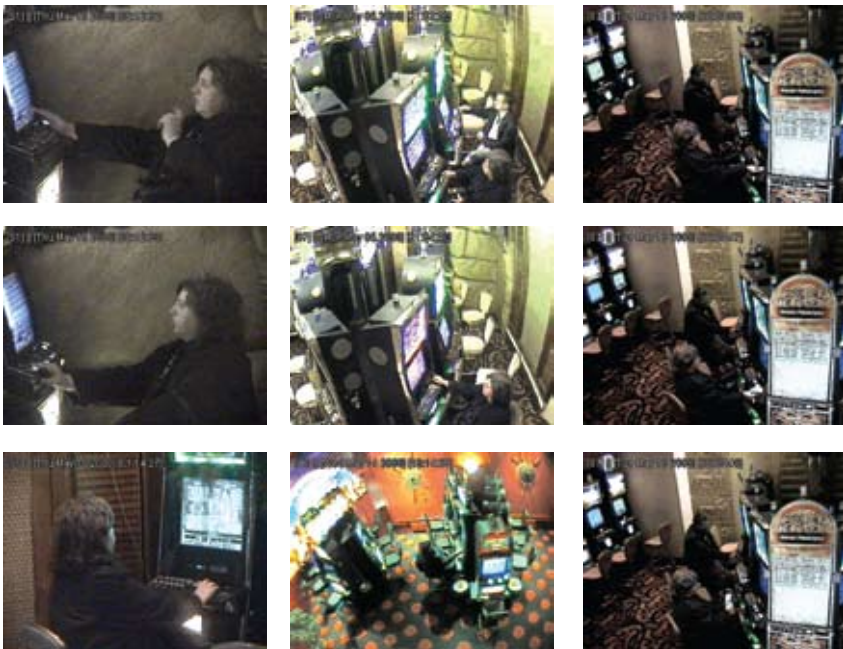
Üheks suuremaks töövaldkonnaks on siin kahtlemata korruptsioonijuhtumite paljastamine kriminaal- ja väärteoasju menetlevates asutustes. Senine praktika näitab, et ebaseaduslikud teod tulenevad seal tihtipeale just isiklike suhete või muu sotsiaalse seotuse pinnalt ning ei ole alati üks-üheselt seostatavad ametniku tehtud ühekordse otsusega. Samas esineb endiselt ka niisuguseid juhtumeid, kus ametnik on menetlusotsuse tegemise eest pistist või altkäemaksu võtnud. Nii näiteks jõustus 2008. a juunis 200 000 krooni

suuruse altkäemaksu võtmises süüdi mõistetud Harju Maakohtu kohtuniku Ardi Šuvalovi suhtes langetatud kohtuotsus ning endine kohtunik kannab toimepandud kuritegude eest praegu reaalselt vangistust.

Pistise ja altkäemaksu võtmise juhtumite kõrval esineb õnneks aeg-ajalt ka niisuguseid juhtumeid, kus tänu ametniku aususele õnnestub paljastada pistise või altkäemaksu pakkuja. Näiteks edastas Kaitsepolitsei amet 2008. a oktoobris prokuratuuri kriminaalasja Narva linnavolikogu liikme tegevuse kohta, kedakahtlustatakse altkäemaksu andmises.

Mittevaraliste ülesannete täitmisel esineb riigisektoris korruptsiooni ka litsentside, lubade ja kooskõlastuste andmisel ning riiklikus järelevalves. Üheks olulisimaks töövaldkonnaks on siin tolli- ja piirikorruptsiooni paljastamine, milles Kaitsepolitsei amet jätkab aktiivset informatsiooni kogumist ka edaspidi. Tänu kaitsepolitsei poolt varasematel aegadel paljastatud tolli- ja piirikorruptsiooni juhtumitele on selgelt tõusnud tolli- ja piirikontrolli efektiivsus ning suurenenud maksude laekumine.

Peale tolli- ja piirikorruptsiooni paljastamise pööras Kaitsepolitsei amet viimasel aastal suuremat tähelepanu ka keskkonnateenistuste ametnike ebaseadusliku tegevuse paljastamisele. 2008. a juunis edastas Kaitsepolitsei amet prokuratuuri kriminaalasja Ida-Virumaa Keskkonnateenistuse töötaja tegevuse kohta, keda kahtlustatakse pistise nõudmises.

Maksja	Saaja	Selgitus	Kuupäev	Summa
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	3 337
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	3 371
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	3 795
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	4 150
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	4 706
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	04.01.08	4 935
Sotsiaalkindlustusamet	Raili Raudsepp	pension	11.01.08	51 206

Hasartmängusõltlasest raamatupidaja Raili Raudsepa “stiilinäide”: võltsitud pensioniülekanDED ja riigiametnik “pensionit” maha mängimas.

Korruptsioon riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel

Riigihangete ja suuremahuliste riiklike investeeringutega seotud protsessid riigieelarveliste vahendite kasutamisel on endiselt Kaitsepolitsei ameti olulisemaid töövaldkondi, millele pööratakse korruptsioonivastases võitluses suurt tähelepanu. Riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel on ohtlikumad rikkumised olnud seotud pistise ja altkäemaksu võtmisega riigihangete tingimuste osas ebaseaduslike kokkulepete sõlmimisel.

2008. a veebruaris edastas Kaitsepolitsei amet prokuratuuri kriminaalasja Valga maavanema Georg Trašanovi tegevuse kohta, keda kahtlustatakse pistise ja altkäemaksu võtmises. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt sai G. Trašanov aastail 2006–2007 AS-i Go Bus juhtivtöötajalt pistise ja altkäemaksuna sularahas kokku ligi 170 000 krooni. Vastutasuks eelistas G. Trašanov maavalitsuse korraldatud avaliku liiniveo riigihankes põhjendamatu AS-i Go Bus ning tegi äriühin-

gule hankelepingu täitmisel ka muid soodustusi veomahtude suurendamisel ja lisatoetuste eraldamisel, samuti lepingujärgse järelevalve ja sanktsioonide kohaldamata jätmisel.

2008. a oktoobris esitas Kaitsepolitsei amet altkäemaksu võtmises kahtlustusse Riigikogu Kantselei haldusteenistuse juhatajale Andres Metsaveerele. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt sai A. Metsaveer aastail 2007–2008 oma kunagistelt koolivendadelt nii sularahas kui ka ehitusmaterjalides kokku üle 43 000 krooni altkäemaksu. Vastutasuks kindlustas A. Metsaveer nendega seotud äriühingutele Riigikogu Kantselei remondi- ja ehitustööde tellimused ning tegi soodustusi ka riigihangete konkurssidel. Kriminaalasja materjalide põhjal võib väita, et suure töönaosusega said nimetatud äriühingud tööd just tänu A. Metsaveere tegevusele, sest näiteks ühe firma puhul oli Riigikogu Kantselei läbi aastate üks suurimaid tööandjaid.

Pistise ja altkäemaksu võtmise juhtumite kõrval esineb endiselt aeg-ajalt ka ametnike poolt usalduse kuritarvitamist ning eelarveliste vahendite

omastamist. 2008. a juulis edastas Kaitsepolitsei amet prokuratuuri kriminaalasja Kaitseliidu ülema nõuniku Sulev Tammemäe tegevuse kohta, keda kahtlustatakse usalduse kuritarvitamises ning kelmusele kaasaitamises. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt mängis S. Tammemäe 2005.–2006. aastal kokku oma varasemate töökaaslastega ning korraldas nende kuuluvalt äriühingult Kaitseliidule Tallinna kesklinnas asuva hoone soetamise ligi 37,8 miljonit krooni kallimalt, kui oli selle tegelik turuväärtus. Hoone turuväärtuse kunstlikuks suurendamiseks esitati Kaitseliidule tuntud kinnisvarafirmade nimelt fiktiivsed ostupakkumised hoone turuväärtusest rohkem kui 2 korda kõrgemale hinnale. Tähelepanuväärne on seejuures ka asjaolu, et vahetult pärast tehingu toimumist lahkus S. Tammemäe Kaitseliidust ning asus sama firma teenistusse.

2008. a novembris mõistis Harju Maakohus omastamises süüdi Sotsiaalkindlustusameti finants- ja varahaldusosakonna raamatupidamistalituse pearaamatupidaja asetäitja Raili Raudseppa ning karistas teda tingimisi vangistusega. Kriminaalasja

Korruptsiooniskeemid on muutunud varasemate aastatega võrreldes keerulisemaks ning avastamise mõttes komplitseeritumaks.

materjalidest nähtuvalt omastas R. Raudsepp 2008. aastal 4 kuu jooksul riiklike pensionite jaoks ettenähtud vahenditest üle 380 000 krooni, kandes nimetatud summa osadena oma isiklikule pangakontole. Kuriteo varjamiseks muutis R. Raudsepp raamatupidamisprogrammides ja muudes andmebaasides pensionite maksmist puudutavaid andmeid. Kuriteo toimepanemise muutis lihtsamaks asjaolu, et R. Raudsepp omas pearaamatupidaja asetäitjana raamatupidamisprogrammide ja muude andmebaaside piiramatu kasutajaõigusi ning kontrolli tema tegevuse üle oli puudulik. Samuti on tähelepanuväärne, et kogu omastatud raha mängis R. Raudsepp maha kasiinodes ning maksis sellega kinni kasiinodes mängimiseks võetud SMS-laene.

Korruptsioon kohalikes omavalitsustes

Kuue suurema kohaliku omavalitsuse – Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ja Jõhvi – juhtide korruptsioonikuritegude uurimine tehti Kaitsepolitseiametile ülesandeks 2007. a juulis. Aktiivse informatsiooni kogumise tulemusena on esimesed korruptsioonijuhtumid selles töövaldkonnas 2008. aastal juba kohtusse jõudnud ning lähiajal on neile oodata lisa.

2008. a aprillis edastas Kaitsepolitseiamet prokuratuuri kriminaalasja Tallinna Kommunaalameeti inseneriosakonna juhataja Jaan Maanase tegevuse kohta, keda kahtlustatakse pistise võtmises. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt võttis J. Maan

2007.–2008. aastal korduvalt vastu pistist ühe ehitusfirma juhilt kokku ligi 120 000 krooni ulatuses. Vastutasuks seisis J. Maanas selle eest, et sama äriühing saaks Tallinna linnalt võimalikult suure mahu tellimusi, ning tagas ühtlasi äriühingu poolt linnale esitatud arvete väljamaksmise kiirendatud korras. Samuti edastas J. Maanas samale ettevõttele äritegevuse tagamiseks vajalikku linnavalitsuse siseinformatsiooni.

2008. a oktoobris saatis Kaitsepolitseiamet prokuratuuri kriminaalasja Pärnu Linnavalitsuse ehitusteenistuse juhataja Enno Tammekivi tegevuse kohta, keda kahtlustatakse pistise võtmises. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt sai E. Tammekivi 2006.–2007. aastal kolmelt äriühingult nii sularahas kui ka ehitusmaterjalides ja -töodes pistist kokku üle 721 000 krooni. Sealhulgas tasus üks äriühingutest oma pangakontolt ka E. Tammekivi ostetud palkmaja sissemaksu hinna. Vastutasuks tegi E. Tammekivi neile äriühingutele linna poolt välja kuulutatud alla riigihanke piirmäära jäävatel hangetel mitmeid soodustusi, kindlustades äriühingute esitatud hinnapakkumistele võidud.

2008. a novembris esitas Kaitsepolitseiamet pistise ja altkäemaksu võtmises kahtlustuse Põhja-Tallinna Linnaosavalitsuse linnamajandusosakonna juhatajale Allar Oviirile. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt sai A. Oviir ühe äriühingu tegevjuhi käest 2008. aastal altkäemaksuna 20 000 krooni mitme munitsipaalkorteri üürilepingu ebaseadusliku pikendamise eest nende

hilisema erastamise eesmärgil. Seejuures aitas A. Oviir samal isikul sõlmida munitsipaalkorteri üürilepinguid ühtekokku ligi 60 inimese nimele, kelle tegelikult ei ole linnavolikogu määruse alusel õigust taotleda munitsipaalkorteri üürilepingu sõlmimist. Lisaks sai A. Oviir aastail 2007–2008 kolme äriühingu omanikult linnale kuuluvate rendipindade ja eluruumide remondija haldustööde tellimise eest pistist ühtekokku üle 74 000 krooni väärtuses.

2008. a detsembris esitas Kaitsepolitseiamet pistise võtmise kahtlustuse Tallinna abilinnapea nõunikule Ivo Parbusele. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt sai I. Parbus kolmelt isikult nii sularahas kui ka kinkekaartidena pistisena kokku üle 130 000 krooni. Vastutasuks saadud pistise eest pidi I. Parbus aitama neid isikuid Tallinna linnas asuvate kinnistute detailplaneeringute menetlemisel üleskerkivate probleemide lahendamisel, vajalike kooskõlastuste kokkuleppimisel ja protsessi kiirendamisel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Kaitsepolitseiameti korruptsioonivastase võitluse tulemused 2008. aastal olid head. Prokuratuuri edastati mitu olulist korruptsiooni paljastavat kriminaalasja ning mitmes kriminaalasjas viiakse menetlus lõpule lähiajal.

Kütüditatute rong Keila jaamas 1949.a. märtsis. Pildistas Keila fotograaf Gustav Kulp (erakogust).

60 AASTAT MÄRTSIKÜÜDITAMISEST

Nõukogude okupatsioonivõimude suuroperatsioon “Priboi” (25.–29.03.1949)

25. märtsil 1949 käivitas Nõukogude okupatsioonivõim Eestis, Lätis ja Leedus suuroperatsiooni “Priboi” (vene keeles “Murdlaine”), mis nägi ette üle 100 000 süütu inimese kütüditamise igavesele eriasumisele NSV Liidu kaugematesse piirkondadesse. NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. jaanuari 1949. a otsuse nr. 390-139ss kohaselt kuulus Eestist väljasaatmisele 7500 perekonda 22 500 inimesega.

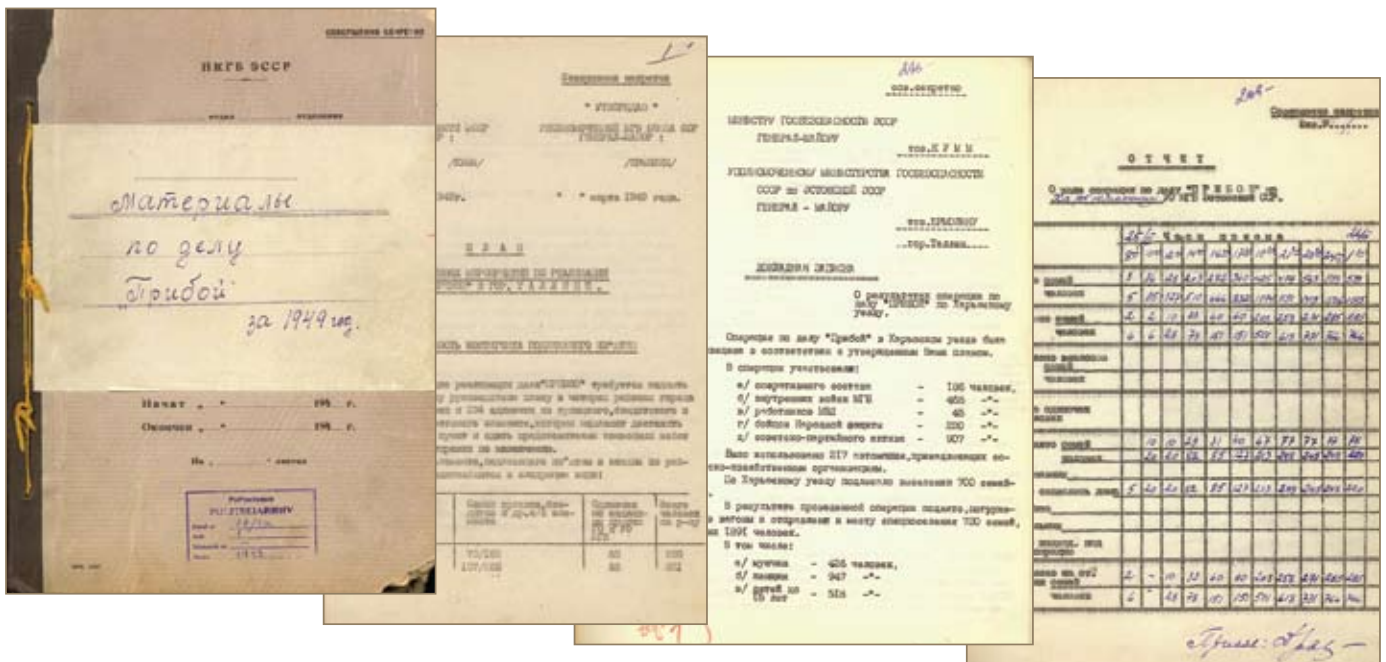
Kütüditamised moodustasid Nõukogude Liidu toonase repressiivse sisepoliitika lahutamatu koostisosa: aastatel 1920–1953 teostati vähemalt

130 kütüditamisoperatsiooni, mille tagajärjel viidi oma kodudest jõu ja vägivallaga minema miljoneid inimesi. Teise maailmasõja aastail deporteeriti sakslastega koostöös süüdistatutena terved rahvad – tšetšeenid, ingušid, volgasakslased, krimmitatarlased jt. Baltikumi rahvaste vastu suunatud repressioonid algasid kohe pärast kolme iseseisva riigi okupeerimist ja annekteerimist Nõukogude Liidu poolt 1940. aasta suvel ning jätkusid vahetult pärast Eesti, Läti ja Leedu taasvallutamist 1944. aastal.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. jaanuari 1949. a otsusega nr. 390-139ss kuulusid Balti riikidest välja-
saatmisele:

- 1) “bandiitide” ja natsionalistide perekonnaliikmed, sealhulgas nii end varjavate, süüdi mõistetud kui ka tapetud bandiitide perekonnad;
- 2) legaliseeritud “bandiidid” ja nende perekonnaliikmed, kes jätkasid nõukogudevastast tegevust;
- 3) “bandiitide” abistajad ja nende perekonnaliikmed;
- 4) “kulakud” ja nende perekonnaliikmed.

“Bandiitideks” nimetas okupatsioonivõim kõiki eesti mehi, kes olid kas, relv käes, Nõukogude Liidu vastu võidelnud (metsavennana Eesti metsades, Saksa armees, Soome armees), Punaarmeest deserteerinud või end Punaarmeesse mobiliseerimise eest

Dokumendid toimikust "Priboi".

varjanud. “Kulakuks” aga tembeldati kõik töökad ja edasipüüdlikud taluomanikud, kellel oli kas üle 30 ha põllumaad ja/või kes olid kasutanud talus Eesti Vabariigi ajal palgatööjõudu. Kokkuvõtvalt nimetas okupatsioonivõim kõiki väljasaadeta-vaid “bandiitlik-natsionalistlikuks ja kulaklikuks elemendiks”.

Operatsiooni “Priboi” läbiviimine tehti kohustuseks NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Ministeriumile (RJM) ja NSV Liidu Siseministeriumile (SM). Julgeolekuministerium vastutas operatsiooni “Priboi” esimese osa eest, mis hõlmas väljasaadetavate perede nimekirjade koostamist, isikute kinnivõtmist ning raudteel moodustatud pealelaadimispunktidesse toimetamist. Siseministeriumi ülesandeks jäi pealelaadimispunktides ešelonide komplekteerimine ja nende sihtjaamadadesse toimetamine. Suuroperatsiooni üldjuhiks määrati NSV Liidu riikliku julgeoleku ministri 1. asetäitja Sergei Ogoltsov. Vabariiklikesse

ministeeriumidesse saadeti Moskvas tööd koordineerima volinikud. Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Ministeriumi juurde komandeeriti volinikuks kindralmajor Ivan Jermolin, Eesti NSV Siseministeriumi juurde kindralmajor Vladimir Rogatin.

Nagu iga toonase Nõukogude Liidu eluvaldkonna puhul, nii oli ka stalinliku repressiivpoliitika aluseks sotsialistlik plaanimajandus. Küüditamisoperatsiooni “Priboi” ettevalmistamisel anti Moskvas Eestisse kõigepealt ette küüditamise plaan – 7500 perekonda. Eesti NSV marionettidest juhid omakorda koostasid plaani igale maakonnale. Tagamaks Moskvas saadud plaanilise näitaja kindel täitmine, koostati “bandiitide ja kulakute” põhinimekirjaga paralleelselt veel reservnimekiri, mis koosnes 1906 perekonnast.

Nädal enne suurküüditamise algust – 17. märtsil 1949 – saatis Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Ministeriumi

juht kindralmajor Boris Kumm Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretärile Nikolai Karotamemele operatsiooni ettevalmistustest kolmelehelise täiesti salajase ülevaate, millele on käsitsi märkusena juurde kirjutatud lause “1500 kulakute perekonda on puudu”. See Eesti parteijuhi avameelne konstateering (“kulakuid” ei jätku!!) tõendab kõige ilmekamalt, et märtsiküüditamise puhul ei olnud esmatähtis mitte vabanemine kõigist inimestest, keda Nõukogude okupatsioonivõim pidas oma vaenlasteks, vaid repressioon ise – kui vastupanuvaimu hävitav ja rahvast hirmutav aktsioon. Vaatamata sellele, et julgeolekuorganite endi kehtestatud kriteeriumitele vastavate isikute arv oli Eestis küüditamise plaanist oluliselt väiksem, pidi plaani iga hinna eest täitma ja võimaluse korral ületamagi. Seetõttu küüditatigi 25.-29. märtsini 1949 Eestist (lisaks põhinimekirja “bandiitidele ja kulakutele”) ka suur osa nn. reservnimekirja kantud perekondadest.

Okupatsioonivõimu esindajatena osalesid selle inimsusvastase kuriteo toimepanemisel kokku 23 024 julgeolekutöötajat, sise- ja regulaarvägede ohvitseri ja sõdurit, kommunistliku partei liiget ning nõukogude aktivisti. Väljasaadetavate tabamiseks organiseeriti Eestis 1987 operatiivgrupp, reeglina pidi üks grupp ootamatult kinni võtma ja välja saatma 4 perekonda. Kinnivõetud perekondade transportimiseks koondamiskohtadesse mobiliseeriti 12 400 hobuveokit, transportimiseks koondamiskohtadest raudteejaamadesse 2772 autot, neist 1545 tsiviilasutuste ja -organisatsioonide masinat. Eesti raudteeliinidel moodustati 16 inimeste pealeaadimispunkti ning komplekteeriti 19 raudtee-ešeloni 1079 vaguniga.

Eestis käivitati küüditamisoperatsioon 25. märtsil 1949 kell 04.00 varahommikul, kui süütu inimesed alles pahaaimamatult oma kodudes magasid. Kuna väljasaadetavate kinnivõtmine ja transport pealeaadimispunktidest kujunes oodatust tunduvalt aeglasemaks, siis vältas ešelonide komplekteerimine kuni 29. märtsini. Samal ajal kirjutas parteiaktiiv väljasaadetavate kodudes üles kogu nende vara, mis tuli kümne päeva jooksul kas realiseerida või kohalikele kolhoosidele laiali jagada. Eestist viidi igavesele eriasumisele arvatavasti 20 702 inimest, kellest ligikaudu kolm neljandikku moodustasid naised, lapsed ja vanurid, sest pereisad oli üldjuhul juba varem arreteritud. Valdav osa küüditatutest toimetati väga kaugemale oma senistest kodudest – Siberisse Krasnojarski kraisse ja Novosibirski oblastisse.

1949. aasta märtsiküüditamise peamiseks eesmärkideks olid Eesti talumajanduse täielik hävitamine, kolhooside-sovhooside sundmoodustamine ning relvastatud vastupanuliikumise ehk metsavendluse lõplik likvideerimine. Vaidelamatult tõestab

märtsiküüditamise kuritegelikkust ainuüksi asjaolu, et operatsiooni mõõtühikuks võeti terve perekond, mitte süüdlaseks loetav üksikisik. Lisaks perekondliku karistamise põhimõttele selekteeriti ka eriasumisele saadetavad pered julgeoleku poolt välja kindlate grupitunnuste järgi, mis võimaldab 1949. aasta küüditamist käsitleda eesti rahva vastu suunatud genotsiidina.

Märtsiküüditamist käsitlevad uurimused on näidanud, et ei olnud olemas ei pealinnast etteantud ega kohalike täitevkomiteede poolt (kohalike elanike pealekaebuste alusel) koostatud küüditamisnimestikke: määravaks osutus Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Ministeeriumi töötajate ehk tšekistide endi tegevus. Perekonna viis väljasaadetavate nimekirja eelkõige julgeoleku kohaliku operatiivvoliniku koostatud tuvastusõiend. Sellega olid RJM-i regionaalosakondade operatiivtöötajatele delegeeritud küllaltki laiad volitused nii nimekirjade koostamisel kui ka hilisema küüditamisoperatsiooni

Eesti Vabariigi territooriumil või Eesti kodanike poolt toime pandud inimsusvastaseid kuritegusid ja sõjakuritegusid uurib Kaitsepolitseiamet alates 1995. aastast. Ka 25. märtsil 1949.a Nõukogude okupatsioonivõimude teostatud suuroperatsiooni “Priboi” ajal toimunud Eesti elanike vägivaldne deporteerimine Siberisse kuulub selliste aegumatute kuritegude hulka.

2009. aastal möödub märtsiküüditamisest, Nõukogude okupatsioonivõimude poolt Eesti rahva suhtes toime pandud genotsiidist, 60 aastat. Küüditamine on rahvusvahelise õiguse põhimõtete kohaselt aegumatu kuritegu, mis kohustab veel tänapäevalgi selle toimepanemises osalenud isikuid kriminaalvastutusele võtma. Samas on see nüüd juba võidu jooks ajaga: massiküüditamises ohvrina või

kurjategijana osalenud inimesi jääb järjest vähemaks ning peagi muutub märtsiküüditamise uurimine koos sellele hinnangute andmisega ainuüksi ajaloolaste pärusmaaks.

Kaitsepolitseis aastail 1995–2008 menetletud küüditajate kriminaalasjad

Kaitsepolitseiamet on märtsiküüditamise 15-aastase uurimise jooksul töötanud läbi kümneid tuhandeid lehekülgi dokumente ning kuulunud üle sadu kannatanuid ja tunnistajaid. Uurida ja tõendada kohtus edukalt kuritegu, mis pandi toime poole sajandi eest, on olnud keerukas ülesanne. Seni tehtud töö tulemusena on 1949. a küüditamise erinevates episoodides saadetud kohtusse 8 kriminaalasia ning sama palju isikuid on kohtute poolt küüditamises ka süüdi mõistetud. Kuigi kuriteos kahtlustatavate arv on aastate jooksul olnud tunduvalt suurem, saab kohtu alla siiski anda vaid isikuid, kelle tervislik seisund on tunnistatud ekspertide poolt piisavaks kohtuprotsessil osalemiseks. Oluline on rõhutada fakti, et kohtutes ei ole siiani õigeks mõistetud mitte ühtki isikut, kellele kaitsepolitsei küüditamises osalemises süüdistuse esitas. Iga kriminaalasia uurimisele ja kohtulikule menetlemisele on kulunud küllaltki kaua aega – vähemalt kolm aastat. Samas on senine kogemus tõestanud, et läbi jõustunud süüdimõistvate kohtuotsuste kaudu on antud kurjategijate tegevusele ametlik ja objektiivne hinnang.

Märtsiküüditamise kriminaalasjas esimese kohtulahendini jõudmiseks kulus neli pikka aastat. 22.01.1999 mõisteti Lääne Maakohtus endine ENSV RJM-i Läänemaa osakonna operatiivvolinik Johannes Klaassepp (1921) süüdi 23 inimese väljasaatmises ja 9 inimese väljasaatmise katses 1949. aastal Läänemaalt ning

talle määrati 8-aastane vanglakaristus tingimisi 2-aastase katseajaga. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab 06.04.1999 J. Klaassepa apellatsioonkaebuse osaliselt, lugedes tõendatuks 15 isiku deporteerimise ja 2 isiku deporteerimise katse, kuid jättes samas karistuse muutmata.

10.03.1999 mõisteti Pärnu Maakohus süüdi endine ENSV RJM-i Pärnumaa osakonna operatiivvolinik Vassili Beskov (1918), keda karistati 7 perekonna (21 isiku) väljasaatmise ja 2 perekonna väljasaatmise katse eest tingimisi 2-aastase vanglakaristusega 3-aastase katseajaga.

30.07.1999 mõisteti Pärnu Maakohus endine ENSV RJM-i Pärnumaa osakonna operatiivvolinik Mihhail Neverovski (1920–2000) süüdi 75 perekonna ehk 278 inimese kindlakstegemises, kes seejärel küüditati. Otsuse järgi osales M. Neverovski isiklikult 8 isiku deporteerimisel ja 2 isiku deporteerimise katses ning talle määrati karistuseks 4-aastane vanglakaristus. Tallinna Ringkonnakohus vabastas mehe reaalsest vanglakaristusest, asendades selle 01.11.1999. a 4-aastase tingimisi vanglakaristusega 3-aastase katseajaga.

17.03.1999 luges Järva Maakohus 1949. a Järvamaal küüditamises osalenud endise ENSV RJM-i Järvamaa osakonna operatiivvoliniku Vladimir Loginovi (1924–2001) süü inimsusvastastes kuritegudes (16 isiku deporteerimine) tõendatuks ja lõpetas kriminaalasja. V. Loginov suunati kohtu otsusega psühhiaatriaiglasse sundravile kuni tema tervenemiseni.

31.10.2002 Tallinna Linnakohtu otsusega tunnistati endine ENSV RJM-i Harjumaa osakonna vanemoperatiivvolinik Juri Karpov (1921) süüdi 40 isiku deporteerimises ja 20 isiku deporteerimise katses. J. Karpovi

apellatsioonkaebust Tallinna Ringkonnakohus 19.12.2002 ei rahuldanud ning jättis Tallinna Linnakohtu otsuse jõusse. Riigikohus ei andnud 05.03.2003 J. Karpovi kassatsioonkaebusele menetlusluba, millega ühtlasi jõustus Tallinna Linnakohtu otsus karistada J. Karpovit 8-aastase vangistusega, mida aga ei pöörata täitmisele, kui ta ei pane 3 aasta jooksul tahtlikult toime uut kuritegu.

10.10.2003 mõistis Saare Maakohus Saaremaal märtsis 1949 toimunud küüditamises süüdi August Kolk'i ja Pjotr Kislõi ning karistas neid inimsusvastase kuriteo toimepanemise eest 8-aastase vangistusega 3-aastase katseajaga. Nii Tallinna Ringkonnakohus 27.01.2004 kui ka Riigikohus 21.04.2004 jätsid A. Kolk'i ja P. Kislõi poolt edasikaevatud otsuse muutmata kujul jõusse. Euroopa Inimõiguste Kohus ei võtnud 17.01.2006 nende kaebust Eesti Vabariigi vastu menetlusse.

07.11.2006 mõistis Saare Maakohus inimsusvastases kuriteos süüdi Vladimir Kase ja karistas teda tingimisi 8-aastase vangistusega 3-aastase katseajaga.

Märtsiküüditamise Saaremaa episoodis said süüdistuse ühtekokku 12 isikut: endised ENSV RJM-i Saaremaa osakonna operatiivvolinikud Rudolf Sisask (1926), Stepan Nikejev (1924), Boris Loho (1918–2001), Albert Kolga (1924–2006); ENSV RJM-i keskparraadi töötaja August Kolk (1924) ning ENSV SM-i Saaremaa osakonna miilitsad Pjotr Kislõi (1921), Viktor Martson (1921–2004), Vladimir Kask (1926), Heino Laus (1927–2006), Osvald Adamson (1927–2001), Leonid Maikov (1924–2001) ja Nikolai Žerebtsov (1921–2003). Enne kohtuprotsessi algust surid Boris Loho, Osvald Adamson ja Leonid Maikov. Tervislikel põhjustel lõpetati

menetlus enne protsessi algust Nikolai Žerebtsovi osas. Aastaid väldanud kohtuprotsessi kestel surid veel Heino Laus, Viktor Martson ja Albert Kolga. Halva tervise tõttu vabastati protsessist Rudolf Sisask. Kohtuprotsess jätkub Stepan Nikejevi üle.

Hiiumaalt 84 perekonna ehk 261 inimese küüditamise kohta alustati kriminaalmenetlust 29. septembril 2003. Neli aastat hiljem, 9. augustil 2007 esitas Lääne Ringkonnaprokuratuur kaitsepolitsei eeluurimise andmetele tuginedes kahtlustuse Hiiumaal 1949. aasta 25. märtsil küüditamist juhtinud Arnold Merile (1919). KarS §-de 90 (genotsiid) ja 97 (tsiviilelanikevastane rünne) järgi süüdistatakse teda 251 tsiviilisiku sunniviisilises väljasaatmises ja ümberasustamises okupeeriva riigi territooriumile. Vaatamata Venemaalt initsieeritud ja peaaegu aasta väldanud propaganda-mängudele kohtuistungil ümber, millest kirjutasime oma eelmises aasta- raamatus, kohtuprotsess 20. mail 2008 Kärldas siiski algas ning pidi 2009. aastal jätkuma. A. Meri surm 27. märtsil 2009 lõpetas kahjuks nii kohtuprotsessi kui lootuse mõista genotsiidis süüdi kõrgeim küüditamises osalenud ENSV ametiisik. Samas võib A. Meri surmaaega – täpselt 60 aastat pärast suurküüditamist – pidada omamoodi sümboliseks.

Kuigi Eesti kohtud on kõiki 1949. aasta märtsiküüditamises osalenud isikuid – nii julgeolekuohvitseri kui ka militsionääri – karistanud üksnes tingimisi karistusega, on konkreetsetest karistustest märksa olulisem Eesti riigi ametlik hukkamõist küüditamisele kui aegumatule inimsusvastasele kuriteole ning Nõukogude Liidu totalitaarse okupatsioonirežiimi kuritegelikuks tunnistamine.

Disain: Smile Group / LOOVVOOL
Koostas Toivo Kamenik

Fotod: Juta Kübarsepp, iStockphoto, Bulls Press, Väino Silm, Erik Peinar,
Politseiameti arhiiv, Demineerimiskeskuse arhiiv, Kaitsepolitseiameti arhiiv, internet
Trükk: Iloprint

